

Psykolog

Ges ut av Sveriges Psykologförbund

TIDNINGEN
#2 2023

NYHETER

Uppsala universitet
nobbar vittnesmål
om mobbing

TEMA

Terapi vid
pedofli –
så arbetar
behandlarna

KARTLÄGGNING

Traumatiska
livshändelser
missas i
journaler

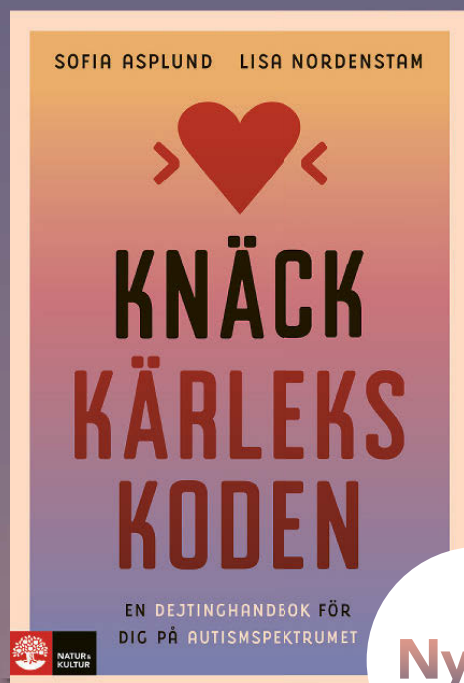
8

NYA BÖCKER
OM BORDERLINE,
DEJTING OCH
ATT LEVA
AUTENTISKT

»Mitt raseri är sprunget ur kärlek«

KLIMATAKTIVISTEN BJÖRN PAXLING

Böcker som håller dig i handen

Nyhet

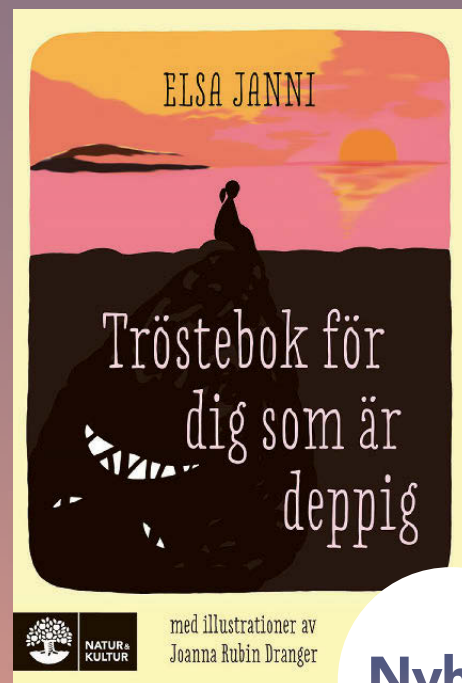
“Verkligen trevligt att ses!”, säger din dejt när ni skiljs åt – men vill sedan aldrig höras igen.

Dejting är utmanande för oss alla men extra knepigt vid autism. Hur avgör man om någon är intresserad eller inte?

Knäck kärlekskoden är främst skriven för dig på autismspektrumet men även för närstående och verksamma inom psykiatri och habilitering. Här finns massor av kunskap och konkreta tips kring dejting och kärleksrelationer. Flera autistiska personer delar dessutom med sig av sin syn på dejting, kärlek och sex. **Sofia Asplund** och **Lisa Nordenstam** är leg. psykologer.

Tröstebok för dig som är deppig hjälper när nattsvarta tankar plågar och ångesten river.

Det är inte en självhjälpbok, utan ett komplement till din psykologiska och medicinska behandling. Det är en bok till dig som behöver veta att det kommer att bli bättre, även om det just nu inte känns så. Joanna Rubin Dranger har fångat depressionens situationer och väsen i träffande illustrationer. **Elsa Jani** är leg. psykolog.

Nyhet

»Medicinering kan vara en förutsättning. Sexualiteten får vila för att kunna arbeta mot beteendeförändring.«
Sidan 18

Innehåll #2 2023

BILD LINNEA BLIXT

Intro > 4

Psykologer i media och psykologen som beskriver sin arbetsdag.

Nyheter > 8

Stormiga personalmöten på Uppsala universitet efter Psykologtidningens avslöjande om mobbning.

Terapi vid pedofili >12

TEMA. Fler med sexuella störningar får behandlingar, samtidigt som hetsjakten fortsätter på nätet.

Utblick > 20

Aktuella studier från världen över.

Sökaren >22

MÖTET. Björn Paxling har varit engagerad i Moderaterna, donerat en njure och är nu klimataktivist på heltid.

Forskning > 28

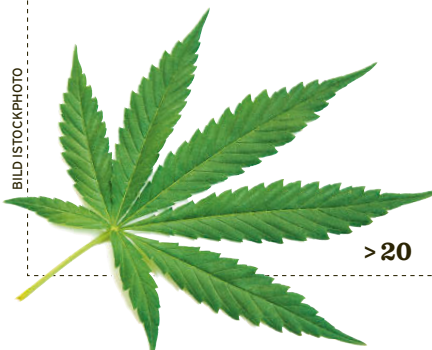
I en majoritet av journalerna till barn som utretts för autism, saknas noteringar om svåra livshändelser.

Forskarintervjun > 34

Hanna Bornäs har djupintervjuat unga män som utövat våld i sina första kärleksrelationer.

»Det finns en ambivalens till att sluta, det är ju det som är problemet.«

BILD ISTOCKPHOTO

> 20

Den ovärdiga klappjakten

SAJTEN DUMPEN ÄR vedervärdig. Närmare 200 män har hittills lockats till möten med fiktiva barn. När den så kallade »gäddan« spanar efter sitt offer kliver den forne höjdhopparen Patrik Sjöberg och kumpanen Sara Nilsson fram med sina mobilkameror. Konfrontationen inleds alltid med ett »du väntar på ett barn«. Klart det är kittlande att få se hur mannen reagerar. Ska han neka, fly, erkänna? Sedan nästa reaktion, när mannen får klart för sig att filmen kommer att läggas ut på Dumpen. Två har tagit livet av sig, några har hamnat på psyket, några ska senare komma att avslöjas på

»Klart det är kittlande att få se hur mannen reagerar.«

nytt av Dumpen. Många har försökt sätta dit Patrik Sjöberg för detta, men han vinner varje debatt. Varför är pedofilen viktigare än barnet? undrar han. Ja, vad svarar man på det. Hur som helst står Dumpen för ett parallellt rättssystem, där straff utdelas av brottsoffren Patrik Sjöberg och Sara Nilsson. Det är själva grunden för kritiken, även om de har avslöjat en rektor, lärare, en skolkurator. Individer som inte ska arbeta i en miljö med barn.

DE SOM INTE tar till flykten får en uppmaning att söka hjälp hos Preventell. Det är förstås bra. Där arbetar psykologer med att behandla de hjälpsökande. I det här numret har vi besökt mottagningen.

Men alla vill inte ha hjälp, en del betraktar sin störning som en av alla andra läggningar. På Flashback, med forumet parafilier med över 100 000 inlägg, går det att läsa hur en del pedofiler själva resonerar. Kunskslyftande och skrämmande, vågar jag påstå, och blir starkt i övertygelsen att det Dumpen ägnar sig åt är skit på ytan.

Chefredaktör
lennart.kriisa@psykologtidningen.se

BILD CLASSIC ART MEMES

Insändare om fallet Emily Holmes

»Vill tacka för din ihärdighet i fallet med Emily Holmes och Uppsala universitet! Det är så himla viktigt för att kunna ha bra forskning och ett vettigt arbetsklimat inom akademien.« /A

»Tack för en bra och superviktig artikel om de 11 doktoranderna!

Har själv liknande erfarenheter från en annan forskargrupp inom det psykologiska fältet i Uppsala där jag var doktorand. De påminner om varandra så pass mycket att jag trodde att det handlade om min gamla forskargrupp, eller rättare sagt professorn som ledde forskargruppen.

Jag kastas tillbaka och påminns om skammen, rädslan, bestraffningar, medarbetarenkäter som ingen litade på att de skulle vara anonyma, manipulation och att få höra att man är bra och samtidigt veta att det snart kommer vara jag som är värdelös.«/T

»Jag får rysningar när jag läser artikeln. Hoppas verkligen att Uppsala tar tag i det här men jag är skeptisk.«/E

LÄS MER på sid 8 och på psykologtidningen.se

Redaktionen tipsar

YOUTUBE. Berättelserna från samhällets botten på kanalen Soft White Underbelly är gripande. Intervjun med Clark

Fredericks är kanske den som berör mest. Han blev

utsatt för övergrepp i barndomen, kapslade in traumat och livet blev därefter. Men vändningen överraskar och biter sig kvar. Rimligt att hans berättelse är uppe i en miljon visningar. /LK

SVT/SAMLARNA. Bland de hemlösa i Stockholm finns en grupp som sticker ut: de som drar runt med alla sina tillhörigheter i kundvagnar. De har otroligt mycket att släpa på, i våra ögon skräp, och kanske har de fram till nyligen haft en bostad men blivit

vräkta på grund av brandrisken. Filmaren Linnéa

Widén låter oss möta samlarna som hotas av uppsägning och söker hjälp. /LK

Hör av er!

Mejla till:
redaktionen
@psykologtidningen.se

Vi förbehåller oss rätten att redigera insänt material.

Stafetten: Anna Wendel om #1 2023

När jag bläddrar i årets första nummer fastnar jag för artiklarna om terapeutfaktorn och minns tillbaka till studietiden. Att terapeuter blir sämre efter hand var något som präntades in (hos mig åtminstone) men om detta gick att motverka och i så fall på vilket sätt var inte lika klart för mig då.

Att öva på färdigheter, reflektera efter samtal och prata med kollegor anges i en artikel vara saker som kan motverka förfallet. Det väcks tacksamhet hos mig över att det finns kloka kollegor att prata patientarbete med och ofta tid till eftertanke på min arbetsplats. Att våga filma sessioner och få tid att titta igenom dessa blir förhoppningsvis nästa steg.

Då jag arbetar i en verksamhet med många utmanande patienter med komplex problematik och samsjuklighet är det med glädje jag läser att relationella förmågor och flexibilitet verkar ha större betydelse än metodval då vidden av problematik hos mina patienter sällan gör det möjligt att vara fullt trogen eller expert på en viss metod.

Psykologtidningen #1/2023

Anna Wendel är psykolog på Resursmottagning beroende på Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg och lämnar över stafetten till Kitty Bourghardt-Sandberg.

»Under halvtimmen i bilen växlar jag om«

Känslan på väg till jobbet?

- Fantastisk! Jag kör längs med Stora Alvaret i gryningen, med utsikt över Kalmar och hela havet. Under halvtimmen i bilen växlar jag om.

Vad gör du mest?

- Just nu utredningar, men det går i perioder. Jag har nästan inga »skaupdrag«, det är rätt fritt. Nyligen blev jag psykolog för förskolorna också, så jag åker runt och presenterar mig för alla.

Trekaffe?

- Nej men nio. Jag är här vid 7.30, startar upp datorn, kollar mejlen och påbörjar

dagen fram till klockan nio. Då ses vi alltid på morgonkaffe. Fikar, tjattrar och stämmer av.

Dagens höjdpunkt?

- Veckans är i alla fall torsdagar när vi har vårt centrala barn- och elevhälsomöte. Annars är vi ute på ärenden på var sina håll, men då samlas vi på en lugn plats nere i hamnen. Upplägget är klassiskt med dagordning som prickas av. Men det blir en ventil också, de två timmarna springer i väg väldigt fort, det blir kreativa möten.

Har du söndagsångest?

- Ja absolut, och nu styr jag ändå mitt arbete på ett helt annat sätt än när jag jobbade kliniskt och skulle upp och mata ett gäng patienter på måndag morgon. Jag kan välja att ta det lugnt på förmiddagen. Så det kommer jag nog alltid ha, oavsett.

Tre ord för din arbetsdag?

- Inspirerande, kreativt och skitroligt.

NAMN: Joakim Sverenius

ÅLDER: 44 år

JOB: Psykolog i skola och förskola

FIKAR MED: Administratörerna

»Jaja, massor, säkert en tredjedel av de som vill åka säger vi nej till.«

JESPER RÅBACK, läkare, psykolog och vd för företaget Nysnö om hur ofta de nekar intresserade att få åka till deras psykedeliska retreats i Holland (SVT, Svenskarna och den psykedeliska svampen).

BILD FONDSFOND

»Det här stigmat att det skulle vara negativt för barn, det kan man ta bort.«

MALIN BERGSTRÖM kommenterar en ny rapport som visar att varannan vecka verkar vara den bästa boendeformen för barn med separerade föräldrar (SVT Nyheter).

»Det är aldrig för sent att få sin diagnos. En större acceptans och ökad självkänedom kan i sig generera ett bättre mående.«

MARTINA NELSON, medförfattare till *Adhd på jobbet* om att det finns så många vuxna, inte minst högpresterande kvinnor, som kämpar i motvind så länge innan de får en förklaringsmodell (Expressen).

ULF HJELM:

»Provmedicinering med antidepressiva mot ångest och depression hos unga och unga vuxna har blivit en vedertagen metod. Har medicineringen effekt, då bekräftas både läkarens bedömning och diagnos, och sjukvården kan undvika utförliga utredningar. Men tillväggångssättet sänker kvalitetsnivån i sjukvårdens utredning, bedömning, säkerhet och interna kontroll.«

Ulf Hjelm argumenterar för att diagnossystemet behöver uppdateras (Dagens Arena).

22 PSYKOLOGSTUDENTER:

»Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet har bemött avslöjandet med tystnad. Det tog över en månad från medias första rapportering om den nazistiska forskaren för institutionen att skicka ut ett meddelande som löd att yttrandefrihet är komplext och att vi som studenter är välkomna att höra av oss. Vi skriver det här för att vi har hört av oss och mötts av passivitet och tomma ord.«

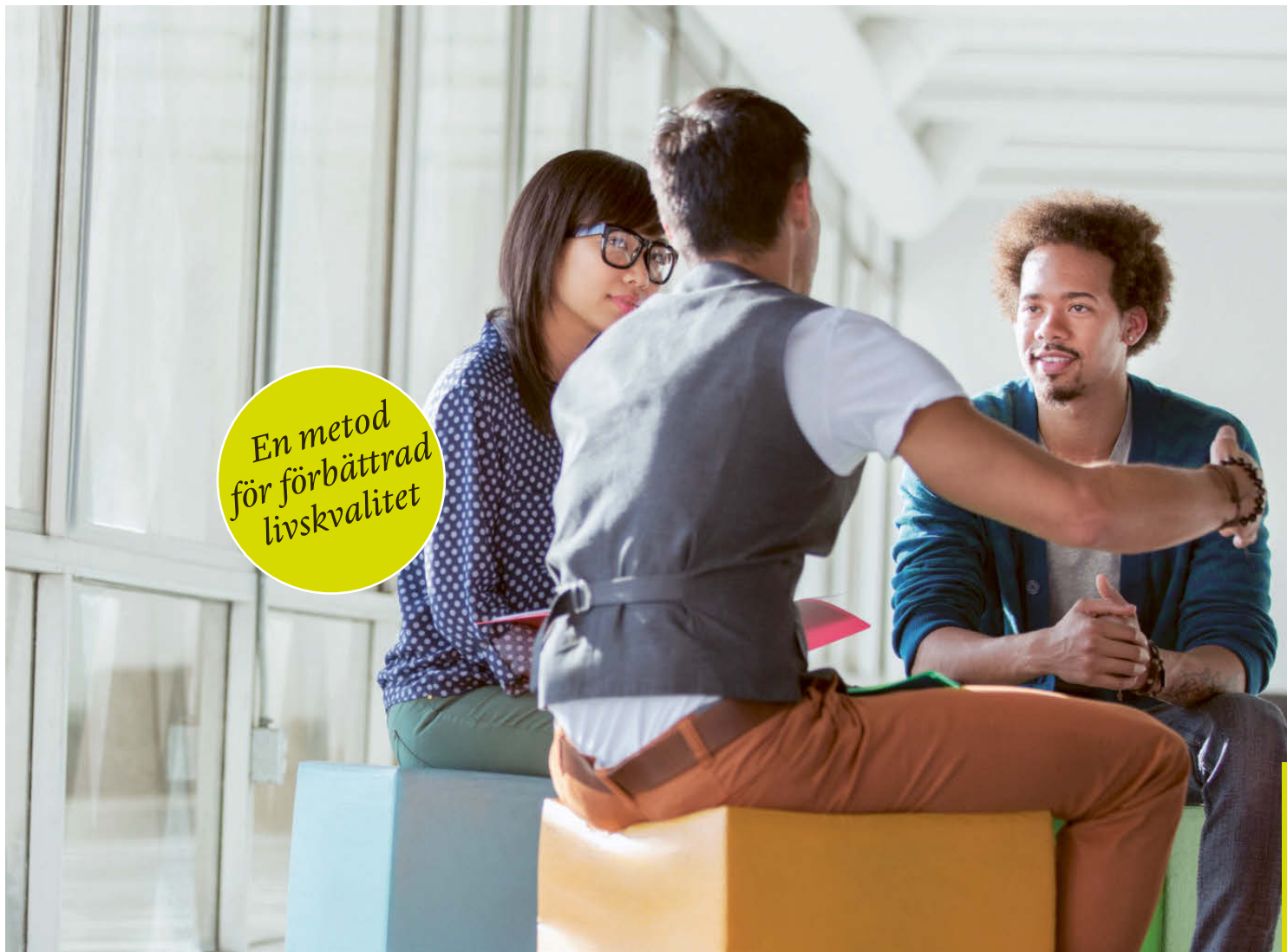
22 psykologstudenter om agerandet efter att en person som förekom i utredningen om mördaren Theodor Engström var anställd som psykologiforskare på SU (ETC).

JENS HÖGSTRÖM

»Skolvägran kan ha utlösts av en orsak, som till exempel social ångest, men vidmakthållas av flera olika faktorer, som nedstämdhet och dataspelade hemma.«

Jens Högström om föräldrars kamp för att få iväg barn till skolan (Aftonbladet).

En metod
för förbättrad
livskvalitet

KBT-gruppbehandling för vuxna med autismspektrumsyndrom

ALMA (The Autism Quality of Life CBT Method for Adults) är den första svenska, publicerade och vetenskapligt beprövade metoden i sitt slag.

Avsikten med behandlingen är att förbättra deltagarnas livskvalitet genom att öka deras möjligheter till socialt samspel, självförståelse och självacceptans. Syftet är också att ge deltagarna en ökad självinsikt vilket kräver inläring och förutsätter deras aktiva medverkan i behandlingen, bland annat genom arbete med individuella mål.

ALMA vilar på en utvidgad KBT-modell med många pedagogiska, kursliknande inslag. Behandlingen pågår under två terminer och består av sammanlagt 37 sessioner.

Författare är *Susanne Bejerot*, psykiater, KBT-psykoterapeut och professor vid Örebro Universitet och *Eva Björnstjerna*, legitimerad psykolog, legitimerad psykoterapeut samt handledare och lärare med inriktning KBT.

På www.hogrefe.se kan du se en föreläsning av författarna och gruppleddare som berättar om deras erfarenheter av ALMA.

Nobbar vittnesmål om mobbning

Först lovade ledningen att utreda vad som hänt i professor Emily Holmes forskargrupper. Men när tidigare anställda hörde av sig till institutionen blev det kalla handen.

– Jag är så besviken. De vill verkligen inte veta, säger en av dem.

Text: Lennart Kriisa

Psykologtidningens avslöjande om att elva doktorander anser sig ha blivit mobbade av professor Emily Holmes fick stort genomslag. Ytterligare doktorander och forskningsassistenter hörde av sig, både från svenska och utländska universitet.

– Jag grät varje dag i den botaniska trädgården i Uppsala, berättade en person som lämnade gruppen efter att självförtroendet gått i bitar.

En annan berättar att hon lämnat forskningen helt, efter sina upplevelser på Karolinska institutet.

»Jag drabbades av en identitetskris och gick i terapi under sju månader«, skriver hon till Psykologtidningen.

Även från Oxford och Cambridge har nya vittnesmål kommit in. Samtidigt har situationen på Uppsala universitet blivit alltmer turbulent.

Först möttes publiceringen av tystnad från ledningen på institutionen, men efter personalens påtryckningar kallades till ett

extra personalmöte. Nazir Akrami, professor i psykologi, tappade humöret och tyckte att det fick vara nog med tystnadskulturen. Han var särskilt kritisk mot att professor Emily Holmes hade anställts utan referenstagning.

»Varför ringde ni inte till Karolinska?« undrade Nazir Akrami under personalmötet, som Psykologtidningen tagit del av via en inspelning.

Cecilia Wählstedt, lektor och tidigare studierektor på den psykologiska institutionen, svarade:

»För att Emily hade en anställning där och inte ville skylla med att hon eventuellt skulle gå till ett annat universitet.«

Prefekten Timo Hursti lovade att det skulle bli en utredning och att tidigare medlemmar i forskargruppen skulle höras.

Men arbetsgivaren och de fackliga representanterna bytte kurs och kom överens om att bara de nuvarande anställda skulle höras i utredningen, vilket Psykologtidningen kunde avslöja i en nätpublicering.

– Vi vill fokusera på den nuvarande arbetsmiljön, medgav Robert Malmgren, ordförande för Saco-S på Uppsala universitet.

De tidigare forskarna, som nekas att lämna sina vittnesmål, uttryckte stor besvikelse. Även delar av ledningen protesterade.

Prefekten Timo Hursti bad personalen om ursäkt i ett mejl:

»Problematiken ligger i de grundläggande förutsättningarna och de är att

det inte föreligger någon anmälan om kränkningar eller liknande missförhållanden. Därmed kan man inte starta en utredning med ett specifikt fokus på detta utan enbart en förutsättningslös kartläggning av arbetsmiljön.»

Timo Hursti tillade att han blivit informerad om detta av utredarna på Falck och att »beslutet har sin grund i regelverket«.

Psykologen Stefan Blomberg, en av landets främsta experter på arbetsmiljöutredningar, avfärdar den förklaringen som trams eller okunnighet.

– Det finns inga formkrav för en arbetsmiljöutredning, säger han till Psykologtidningen.

Stefan Blomberg tycker det är självklart att tidigare anställda ska ingå i utredningen.

– Tänk om det i stället handlade om en maskin, där tidigare anställda berättade att den är farlig och att man riskerade att skadas när man använder den. Självklart skulle arbetsgivaren vara intresse-

rad av vad dessa personer har att berätta om maskinen för att säkerställa att ingen skadas i framtiden.

Stefan Blomberg menar att det handlar om i vilken utsträckning arbetsgivaren vill tala med tidigare anställda, inte om de kan eller får.

– Dessutom kan man hävda att arbetsgivaren har ett moraliskt ansvar att lyssna till deras beskrivningar, eftersom de möjligen blev skadade när man hade ansvar för dem.

På Karolinska institutet blir det inte någon utredning över huvud taget.

– Jag ser inte vad en sådan skulle ge. Emily Holmes har inte kvar några doktorander här, säger Mats

»Tänk om det i stället handlade om en maskin, där tidigare anställda berättade att den är farlig och att man riskerade att skadas när man använder den.«

EMILY HOLMES

TIMO HURSTI

STEFAN BLOMBERG

J Olsson, professor i psykologi och prefekt på Karolinska institutet.

Ledningen för Oxford och Cambridge har inte svarat på Psykologtidningens frågor.

– Du kan glömma att de svarar. De vill inte riskera anslagen, säger Jay Singh, professor i psykologi och tidigare doktorand.

Han begärde att få byta handledare under sin tid på Oxford. Svaret från universitetets »harrassment officer« blev att Jay Singh visserligen hade ett starkt case, men att han själv fick svara för följderna efter en formell anmälan.

– Jag hade aldrig fått min doktorsgrad, det var uppenbart. Så det var bara att stå ut, säger han. ●

Fotnot: Sandra Ahlstrand, kommunikator på Falck, meddelar att bolaget inte kan uttala sig i media kring specifika uppdrag. Emily Holmes har avböjt intervju.

Följ händelseutvecklingen på [Psykologtidningen.se](https://www.psykologtidningen.se)

Martina Nordh, Magnus Karlsson-Good, Ellen Hven, Erik Forsell, Gerhard Andersson och Cécilia Svanborg.

»Vi lägger in exponeringen tidigt«

Internetbehandlingarna blir allt bättre men social fobi är fortfarande på efterkälken.

– Våra psykologer tycker att det är beteendeinslagen som gör skillnad, säger den psykologiskt ledningsansvariga Lina Ciardella, med bäst resultat i landet.

Text: Maria Jernberg

Över 17 000 patienters behandlingar med internetförmeddlat kbt har hittills registrerats i Siber, det nationella registret för internetbehandling. I början av februari arrangerade Siber en inspirationsdag för landets internetbehandlare.

Mest varierande resultat har social fobi.

– Symtom och personlighetsdrag är mer sammanblandade än vid andra tillstånd, förklarade Erik Forsell, utvecklingsansvarig på Inter-netpsykiatri i Region Stockholm.

Två tredjedelar av de sociala fobikerna upplever att de haft sina problem sedan barndomen. Magnus Karlsson-Good, psykolog i Region Örebro län, konstaterade att det är mindre naturligt att vara konfrontativ i behandlingar som sker över nätet.

– Det blir svårare att ifrågasätta när de säger att de utsatte sig för att de gick till Ica och handlade.

I Uppsala som har de bästa

resultaten, fick 42 procent av de som fullföljde behandlingen en signifikant förbättring.

– Våra psykologer tycker det är beteendeinslagen som gör skillnad och lägger in exponering tidigt, sa den psykologiskt ledningsansvariga Lina Ciardella.

Siber startade 2015 och registerdatan ger unika möjligheter att ta reda på hur det går för patienterna. Sammanställningarna visar att ungefär hälften av dem som påbörjar behandling fullföljer. Antalet signifikant förbättrade varierar mellan tillstånd och regioner, men

SIBER - NATIONELLT REGISTER FÖR INTERNETBEHANDLING

- 10 av Sveriges 20 regioner är anslutna.
- Medelåldern är 34 år.
- Åtta procent av alla behandlingar utfördes inom barnprogram.
- Anslutna program finns för bland annat adhd, depression, GAD, paniksyndrom, stressyndrom, social fobi och sömnstörning.

ligger ofta kring 35-40 procent.

Amanda Simonsson, som var moderator, frågade dagens panel om vilka siffror de skulle uppnå.

– Som de säger inom medicinens – behandlar man två varav en blir bra så är det ett fantastiskt resultat, svarar Gerhard Andersson, professor vid Linköpings universitet.

Hur internetbehandlingarna organiseras och vilka program som erbjuds ser olika ut över landet. I diskussionerna som skedde gruppvis återkom frågan om hur vården ska utformas. Gerhard Andersson framhöll tinnitusmottagningen i Uppsala.

– När patienten kommer till dig säger du att den kan få börja i en grupp om några veckor, att din kalender är rätt knöckfull så individuell behandling dröjer, men internetbehandling – det kan du få redan i morgon. Formerna måste leva sida vid sida, annars dör det.

När panelen fick ge sin syn på om AI kommer sköta behandlingarna i framtiden, säger de att empati och vigilans inte går att ersätta.

– Och den främsta anledningen är nog att de flesta helt enkelt inte vill att »bra jobbat« kommer från en maskin, sa Gerhard Andersson.

För de sociala fobikerna såg han hoppfullt på framtiden.

– Det är det tillståndet vi forskat mest på.

Erik Forsell trodde att gruppen skulle vara betjänt av en boosteruppföljning.

– Efter fyra månader är vi där och påminner och de får rapportera om hur de gått. ●

Magiska svampar 20 miljoner för att studera psilocybin

Ungefär var tredje cancerpatient utvecklar depression. Nu vill forskare på Karolinska institutet studera om en singeldos med psilocybin kan lindra. Totalt hundra patienter med cancer och depression ska lottas till behandling med psilocybin eller placebo i fyra olika regioner i Sverige under 2024-2025. Vetenskapsrådet står för anslaget på 20 miljoner kronor. /LK

Utmärkelse Psykolog hedras med Solstickepriset

Psykologen Christina Renlund får Solstickepriset för sina insatser för barn och unga med sällsynta diagnoser/funktionsnedsättningar.

– Jag är så rörd och hedrad. Att arbeta med människor är ett vidunderligt uppdrag, säger hon till Psykologtidningen. Solstickepriset delas ut varje år för att hedra en person som har gjort en personlig insats utöver det vanliga – och helst utom ramen för sitt vanliga yrkesarbete. /LK

Christina Renlund tar emot Solstickepriset.

Ivo-kritik

Barn begick självmord – Bup skyllde på personalbrist

Den elvaåriga flickan med självskador i ansiktet kom till Bup Lycksele där psykologbrist råder. Flickan fick antidepressiva mediciner och skickades hem. Ett halvår senare begick flickan självmord i hemmet. Ivo kritiserar bland annat den uteblivna samtalskontakten och att det inte gjordes tillräckliga undersökningar av självmordsrisken.

– Fruktansvärt. Den psykologiska bedömningen är lika viktig som den medicinska vid psykisk ohälsa, sa Kristina Taylor i P1-morgon, när hon intervjuades om fallet och bristerna inom Bup. /LK

Studie

AI kan förbättra vård

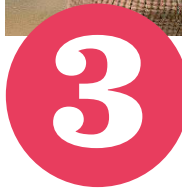
En ny metod från Lunds universitet – där artificiell intelligens och ordanalys kombineras – har visat sig ge mer träffsäkra diagnoser och nöjdare patienter. I studien undersökte forskarna en grupp på 150 patienter med självdiagnostiserad depression eller ångest. Därefter ställdes samma frågor till en kontrollgrupp med ytterligare 150 deltagare.

– Vi har hittills varit begränsade till självskattningsformulär med betygsskalor där patienter själva behövt omvandla sina känslor till siffror. Idag är detta inte nödvändigt eftersom bedömningen kan göras av AI, säger Sverker Sikström, professor i psykologi och den som lett studien. /LK

Forskning

Föräldraledighet skyddar mot psykisk ohälsa

Ju längre en förälder är ledig med sitt nyfödda barn, desto bättre skydd mot mental ohälsa, visar forskning från Stockholms universitet som publicerats i The Lancet public health. Den skyddande effekten kan dessutom hålla i sig i decennier, rapporterar Dagens Nyheter. /LK

FRÅGOR TILL OSAME SALIM

... som startat bloggen *Terapeutiska tankar* med sin psykologkompis Magnus Karlsson Good.

Vad skriver ni om?

– Jag har ett starkt intresse för psykoterapiforskning och hur man faktisk får bättre resultat. Mitt första inlägg handlade om hur psykoterapi funkar, jag går igenom placebo och socialkonstruktivism. Ofta är det nog saker som andra redan tänker på, men kanske inte formulerat sig kring eller hittat forskningsreferenser till. Framför allt vill vi ha i gång ett samtal om de lite större frågorna.

Hur fick ni idén?

– Vi spelade fotboll ihop, sen började vi skajpa och hade roliga samtal. Vi kände båda att det var mycket som vi ville ha sagt, och kom in på att det finns många missförstånd som florerar i fältet. Vi blev frustrerade över någon artikel, om det var om Freud, Bup eller riktlinjer minns jag inte riktigt, och bestämde oss för att börja.

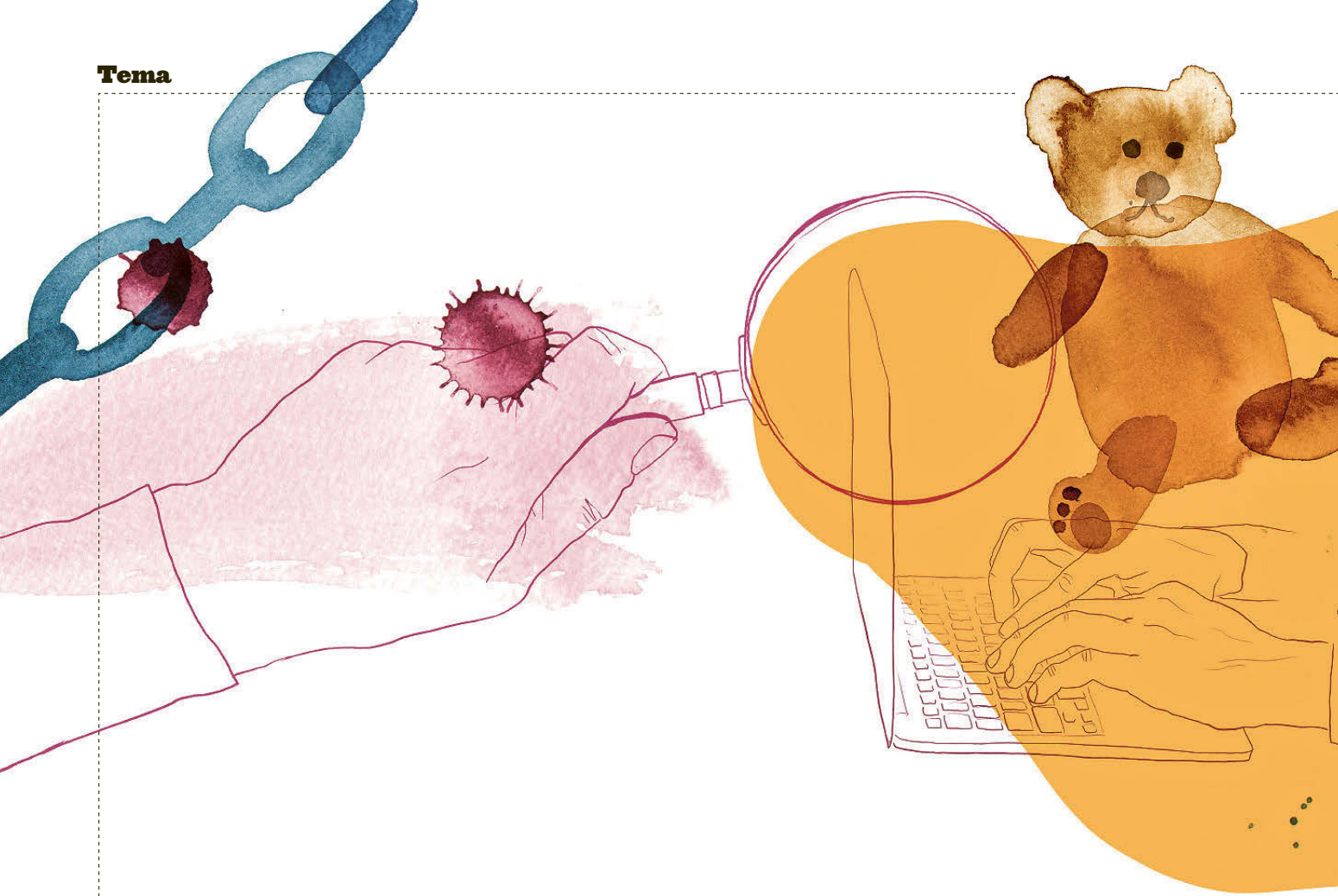
Vad vill ni med den?

– Det behövs fler sammanhängande bilder av psykoterapi och psykologi. När det kommer ut forskning så är det enstaka artiklar »kolla den här artikeln visar att ikbt hjälper för det här«, men vi pratar väldigt lite om hur psykoterapi funkar eller varför det är viktigt i ett större perspektiv eller vad som gör folk till bättre psykologer. ● Maria Jemberg

<https://terapeutiskatanke.substack.com>

25%

Var fjärde kvinna som tar hand om närstående känner sig ofta psykiskt utmattad av ansvaret. Faktorer kopplade till könsnormer påverkar den psykiska hälsan, visar en ny rapport från Jämställdhetsmyndigheten. /LK

Terapi vid pedofili

På nätet pågår en jakt mot personer som kontaktar barn i sexuellt syfte. Tröjor finns att köpa med texten »Kill your local pedophile«. Samtidigt arbetar en grupp psykologer med att behandla vuxna med sexuella intressen för barn. Psykologtidningen besökte mottagningen.

Texter: Hanna Nolin Illustration: Linnea Blixt

ÅNGEST
SLYSKAM
PORR
ENSAMHET

»Vi jobbar både för patienter och presumtiva offer«

Skamfyllda och med en stark upptagenhet av sex. Så kan många av patienterna på mottagningen Anova i Stockholm beskrivas, vilket ger öppningar för behandlarna.

– Det är lättare att berätta om sexmissbruk än om dragnings mot barn, säger psykologen Robert Adebahr.

Vi möts vid receptionsdisken på Anova, längs väggarna står grå och svarta fätöljer, i ett av hömen hänger en konstinstallation av glasspermier. Anova är en multidisciplinär verksamhet för medicinsk utredning och behandling. Tre mottagningar ryms inom samma verksamhet: Andrologi (undersökning och behandling av störningar i mannens fortplantningsorgan), Sexualmedicin (utredning och behandling av sexuella problem) och Transmedicin (utredning av könsinkongruens och behandling av könsdysfori). Det finns en tanke med det, många tillstånd behöver ett tvärprofessionellt omhändertagande.

Att mottagningen har blandade uppdrag gör också att ingen i väntrummet kan veta om personen söker vård för sexuell avvikelser eller fertilitetsproblem. För många har det tagit lång tid att våga komma hit. Skammen är ofta stark. Några berättar att de inte kunnat sova natten innan besöket, andra tittar ned i golvet under de första samtalen och en del har svårt att få fram orden.

– Det här kan vara första gången de berättar om sina problem. Vi börjar med att berätta vad det är vi arbetar med så att personen vet att man kan prata om svåra saker, säger Robert Adebahr, som också är doktorand vid Umeå universitet.

Han visar runt på mottagningen, där ett tiotal samtalsrum ligger på rad i en ljus korridor.

År 2006 tillsatte regeringen projekt pengar för att mottagningen skulle satsa på att arbeta förebyggande mot sexuellt våld genom att erbjuda vård till personer med riskfyllt sexuellt beteende och att undersöka och analysera riskfaktorer för sexuellt våld och sexuella övergrepp. Mycket av arbetet handlade just om hur man kan sänka tröskeln för dessa personer att komma i kontakt med vården förklarar Robert Adebahr och öppnar dörren till ett konferensrum där vi sätter oss vid ett ovalt bord.

Katarina Görts Öberg, leg psykolog, kbt-terapeut och sektionschef på Anova deltar i intervjun på telefon, en förkylning tvingar

KATARINA
GÖRTS ÖBERG

ROBERTH
ADEBAHR

henne att jobba hemifrån. Hon berättar om ett projekt i Tyskland (Prevention project dunkelfeld) som blivit en förebild. Där hade en hjälptelefon varit framgångsrik. Till den kunde personer som kände oro för sin sexualitet riktad mot barn ringa anonymt och slussas vidare till behandling. År 2011 påbörjades projektet med att utveckla hjälptelefonen Preventell i Sverige.

– Dit kan du ringa anonymt och prata med psykologer och sjuksköterskor om det som oroar kring sexualiteten, säger Katarina Görts Öberg.

I Tyskland får klienterna vara anonyma även under själva behandlingen, i Sverige uppges personnumret.

– Tyskarna trodde inte att det skulle gå om de inte fick vara anonyma. Men det har gått bra, i Sverige har vi kanske en annan tilltro till vården. Hälften av de som ringer söker sig vidare till behandling, säger hon.

Efter att i tio år ha drivit telefonlinjen på projektbasis har den i år blivit permanent. Anova vill få fler att ringa, nu är det främst män i åldersspannet 35-45 år. Teamet satsar på att nå de yngre, bland annat planeras en chatt-funktion. Man vill även försöka hitta sätt att nå kvinnor, nittio procent av de som hör av sig till Preventell är män.

– Statistiskt sett är det fler män

Tre pågående studier som Anova rekryterar till

1. En randomiserad kontrollerad studie som jämför effekten av läkemedelsbehandling och psykologisk behandling vid önskad sexuell dragnings till barn. Projektet avser att rekrytera 111 hjälpsökande män. I studien ingår även djupintervjuer med anhöriga.

2. Studie om sexuella avvikelser. Studien syftar till att öka kunskapen om bland annat exhibitionism och voyeurism och följa riskfaktorer för sexuellt våld över tid. Projektet avser att rekrytera 160 personer med sexuella avvikelser och friska kontroller. I studien ingår också djupintervjuer.

3. En randomiserad kontrollerad studie som ska jämföra effekten av två olika läkemedel vid tvångsmässig sexuell beteendestörning. Projektet ska rekrytera 80 deltagare.

som har ett sexuellt intresse för barn men det finns även kvinnor som har denna problematik, säger Katarina Görts Öberg.

En del som ringer är rädda för fantasierna och oroliga för att de ska leva ut dem. Andra har blivit påkomna med olagliga beteenden som att blotta sig eller titta på övergreppsmaterial (juridisk benämning är barnpornografibrott), eller så har en polisutredning inletts. Några har även ringt efter att de blivit avslöjade av det som kallas »Dumpen«, en nätsida som bland annat drivs av före detta höjdhopparen Patrik Sjöberg. Deras verksamhet går ut på att genom nätfiske avslöja personer med sexuellt intresse för barn. När den så kallade »gäddan« dyker upp för att träffa vad de tror är ett barn, då kliver företrädare för »Dumpen« fram och förklarar att de kommer att hängas ut med skärmdumpar på sajten. Arbetsgivare och partners kom-

»Vi vill minska risken för att de ska begå brott men också minska lidandet de själva känner.«

mer också att informeras. »Dumpen« uppmanar samtidigt den avslöjade att vända sig till Preventell.

Vad tycker du om det?

– Vi kommenterar ogärna annan verksamhet. Det finns de som sökt sig hit efter att ha blivit avslöjade där men jag vet inte om de är fler som söker sig hit nu på grund av »Dumpen«, än när de inte fanns, säger Katarina Görts Öberg.

Få grupper är så illa omtyckta som personer som har tändningsmönster mot barn. Hur är det att arbeta med detta?

– Det är ett komplext område som väcker reaktioner i samhället. Det kan man förstå eftersom sexu-

ellt intresse för barn är associerat med allvarliga brott. Samtidigt möts vi av positiva reaktioner när man får veta att det finns möjlighet till vård. Man måste komma ihåg att det är personer som själva vill få behandling. Vi vill minska risken för att de ska begå brott men också minska lidandet de själva känner, säger Robert Adebahr.

Skulle det uppstå misstanke om att barn riskerar att fara illa anmäls detta enligt lag till socialtjänsten. Sexualbrott mot barn kan anmälas till polisen. Anova kan även sammankalla ett etiskt råd med personer med juridisk och psykiatrisk expertis där etiska och juridiska aspekter diskuteras.

Det händer att patienten avbryter behandlingen.

– En del mår väldigt dåligt. Skammen över en avvikande sexualitet kan ha lett till att man isolerat sig. Ensamhetsproblematik

är vanligt. En del av behandlingen, exempelvis beteendeaktivering, kan bli för påfrestande och patienter avbryter i förtid. Det är dock inte ovanligt att patienten hör av sig igen för förnyad kontakt, säger Roberth Adebahr.

En riskfaktor för sexuellt våld är stark upptagenhet av sex. Det kan yttra sig som att personen ägnar timmar åt att sexchatta eller titta på porr, trots att man upplever ett lidande av det eller att det orsakar problem. Från forskningen vet man att hög sexuell upptagenhet och sexuella avvikelser ofta förekommer tillsammans. Det är ett av skälen till att Anova erbjuder vård för olika typer av sexuella riskbeteenden.

Och det är ofta utifrån problem med tvångsmässig upptagenhet kring sex som klienter tar kontakt med Anova. Det är först en bit in i bedömningsfasen som det kan komma fram att de även har sexuellt avvikande intressen.

– Det är lättare att berätta om problem som sexmissbruk än att du känner dragning mot barn. Bredden för vad man kan söka för sänker tröskeln för att komma hit, säger Roberth Adebahr och hejar på Josephine Savard, specialistläkare i psykiatri som ansluter till intervjun.

Bland patientgrupperna är det vanligt med hög psykiatrisk samsjuklighet, exempelvis ångest, depression och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som autism och adhd.

– Diagnoserna överlappar oftast varandra och det är viktigt med psykiatrisk bedömning. Många lider av depression och har hög självmordsrisk så medicinering kan behövas, säger Josephine Savard.

När det gäller målet att höja kompetens inom vården satsas nu på en webbutbildning om vilka riskfaktorerna är för att utöva sexuellt våld. Utbildningen kommer

»Medicinering kan vara en förutsättning. Sexualiteten får vila för att kunna arbeta mot beteendeförändring.«

vara tillgänglig via Karolinska för primärvård och psykiatri nationellt. I webbutbildningen tipsas bland annat om frågor som är bra att ställa för att fånga upp personer med sexuellt riskbeteende, exempelvis: »Är det något som du känner oro kring när det gäller dina sexuella beteenden?» eller »Har någon i din närhet uttryckt oro?»

– Det är begripligt att man tvekar inför att ställa frågor om man är osäker på hur man ska hantera svaren. Men om det framkommer att om en patient inom psykiatri eller primärvård har den här typen av svårigheter kan man remittera till oss, be patienten ringa Preventell eller själv ringa dit för att få guidning, säger Roberth Adebahr.

Det tredje benet, förutom bred mottagning och en hjälplinje, är forskning. Just nu rekryteras deltagare till tre olika behandlingsstudier. Robert Adebahr reser sig och går bort till den stora whiteboarden för att skissa upp de olika forskningsprojekten.

– Den forskning vi kan bedriva involverar personer som söker vård frivilligt, en grupp som det inte forskats så mycket på. Det är en viktig grupp att lära sig mer om för att få en djupare förståelse för riskfaktorer för sexuellt våld, fortsätter han.

Hjälplinjen vid önskad sexualitet

Preventell är en nationell hjälplinje för dig som upplever att du tappat kontrollen över din sexualitet och som känner oro för sexuella tankar och handlingar. Även anhöriga och

JOSEPHINE SAVARD

Mellan tre och sex procent av befolkningen uppskattas ha svårkontrollerade sexuella impulser, i folkmun kallas det sexmissbruk, inom vården tvångsmässig sexuell beteendestörning. Till Anova kommer även personer som har parafila störningar som sexuell dragning till barn, exhibitionism, voyeurism, frotteurism (»gñida sig« mot icke-samtyckande personer) och sexuell intresse för att tvinga/orsaka lidande.

vårdpersonal som har frågor om sexuell problembeteende, är välkomna att ringa.

Telefonnummer: 020-667788.
preventell.se, info@preventell.se

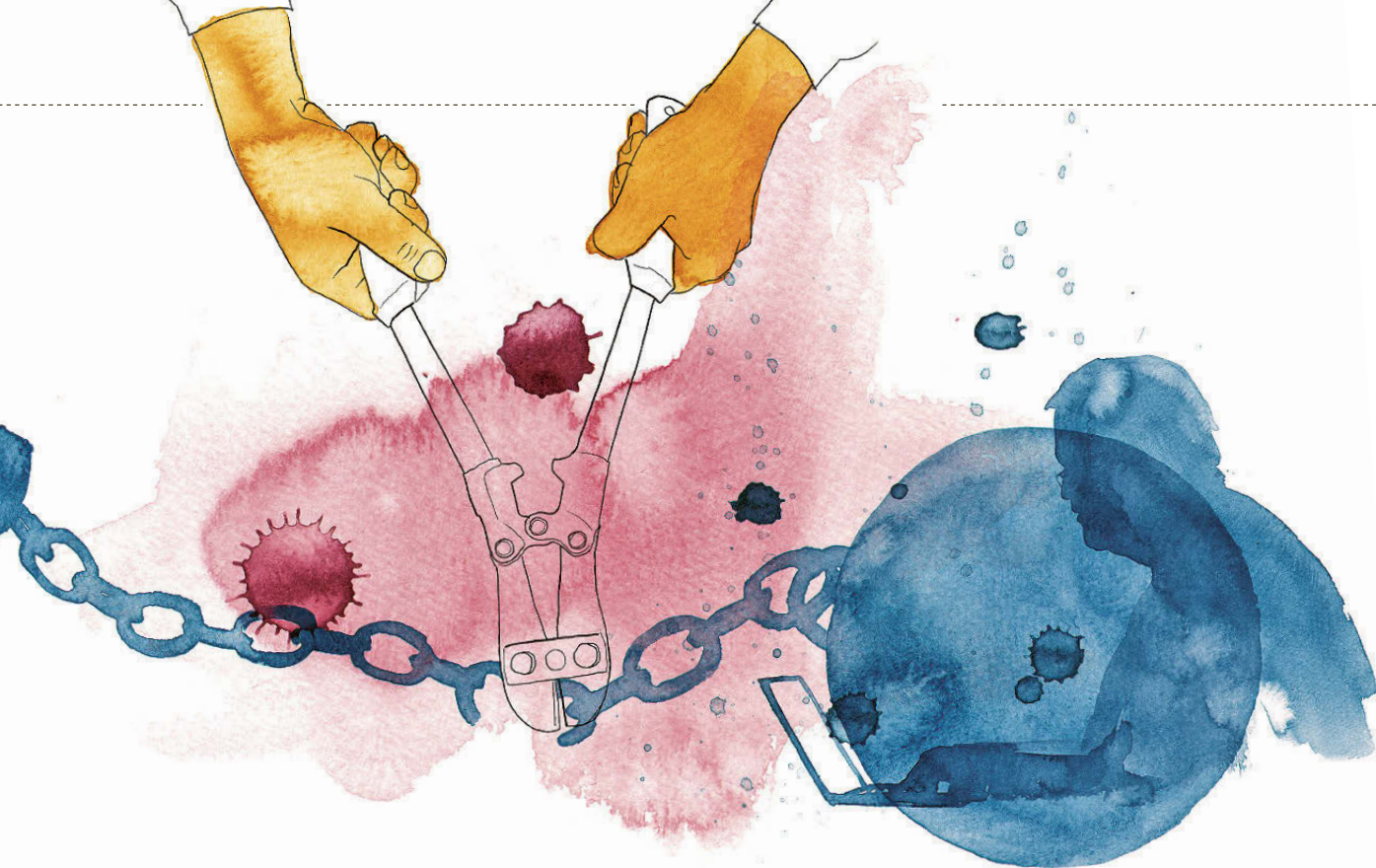
Gruppen som söker hit är heterogen och skiljer sig åt avseende risk för att begå övergrepp. Behandlingen individanpassas och sker i form av kbt och/eller läkemedel. Personer med hög risk kan behöva mer intensiv och längre kontakt. kbt-behandlingen är tidsbegränsad och bygger på patientens aktiva deltagande med hemuppgifter och övningar. Fokus är på ett eller flera avgränsade problem och inriktar sig på nuet och framtiden mer än det förflutna.

Vid sexuellt drivna högriskbeteenden kan testosteronsänkande preparat vara ett rimligt alternativ för att få ned sexuell lust/sexuell driv. Patienter efterfrågar ibland detta själva.

– Medicinering kan vara en förutsättning. Sexualiteten får vila för att kunna arbeta mot beteendeförändring, säger Josephine Savard.

Övergripande mål är att patienterna ska kunna kontrollera sina beteenden för att minska risken för sexuellt våld, minska lidandet som är förenat med att ha en önskad sexualitet och stärka upp sunda delar av sexualiteten. Många av patienterna med sexuell intresse för barn har använt eller använder så kallat övergreppsmaterial. Syftet med behandlingen är att patienterna ska få kontroll över det oönskade beteendet så att det upphör. I behandlingen kartläggs tankar, känslor och beteenden och hur de påverkar varandra med särskilt fokus på hur de är förknippade med sexuell problembeteende. Under samtalet kartläggs också vilka sexuella tankar och beteenden som är problematiska för att sedan aktivt förändra och få kontroll över dessa. I behandlingen ökar patientens förståelse för beteendets funktion vilket i sin tur ökar möjligheten att kontrollera de oönskade handlingarna.

– Många gånger är sexuella

problembeteenden inte enbart luststyrda utan fungerar som ett sätt att hantera negativa känslor, som en flykt undan en tråkig vardag eller för att söka spänning och kickar. Vi jobbar då med att utveckla nya sätt att hantera negativa känslotillstånd och svårigheter i livet. Patienten ska också öka de beteenden som skyddar hen från att begå oönskade handlingar, säger Roberth Adebahr.

Patienterna som kommer till Anova har en stark motivation. Tilltron till att det ska kunna ske en förändring kan dock svikta under själva behandlingstiden. Men när den där patienten som haft låg tilltro till att kunna bryta sitt eget oönskade beteende uppnår en förändring känns det extra bra att gå till jobbet förklarar Roberth Adebahr.

– Då har vi inte bara minskat risken för att andra ska bli utsatta utan även ökat personens känsla av kontroll och välmående. Man jobbar för många här, för patienten men också för anhöriga och presumtiva offer. Här kan man verkligen göra skillnad. ●

Nya strategier för att minska återfallsrisken

Inom kriminalvården är förutsättningarna annorlunda för att lyckas med behandlingen.

– Som psykolog kan du stå i en behandlingssituation där du ska jobba med ett problem som patienten säger inte finns, säger Johanna Lätth, forensisk specialistpsykolog.

Skammen är ofta stor och fönekelse vanligt, speciellt när det gäller sexualbrott mot barn, berättar Johanna Lätth, som utvecklar behandlingsprogram för sexualbrottslingar inom kriminalvården.

Att patienten inte tycker sig ha någon sexuell störning, eller ens ha gjort något fel, är inte ovanligt.

– Patienten nekar brott och säger exempelvis att den varit i en annan stad vid tillfället eller omskriver själva brottet, säger Johanna Lätth som forskar på Karolinska institutet och tidigare har arbetat kliniskt med sexualbrottslingar.

Inom kriminalvården förväntas de delta i behandling som en del av innehållet i straffet. Om de inte deltar kan det få konsekvenser för frigivningen.

Tidigare var det centralt att få patienten att erkänna sitt brott för att minska risken för återfall, men forskning visar att erkännandet i sig inte påverkar den risken. Nu är fokus på att hitta in till personens problematiska beteendemönster.

– Då får vi ibland smyga in från annat håll än det brott personen är dömd för. Finns det exempelvis intimitetsproblem kan vi börja där och prata om i vilka situationer

personen kan ha svårt att dela med sig av sina känslor, säger Johanna Lätth.

Tillit och trygghet i samtalet ökar mottagligheten. När klienten vågar berätta lite mer och märker att det går att överleva skamkänslorna kan man närma sig det allra svåraste. Det blir en stegvis exponering för skammen.

– Som psykolog gäller det att vara vaksam på sina egna reaktioner. Att vara kvar i patientens berättelse utan att egna känslor av obehag blir ett hinder.

En annan svårighet är att förhålla sig till själva ämnet, problematisk sexualitet. Det händer till exempel ibland att psykologen kan bli sexualiserad. Då är det viktigt att förstå funktionen av patientens beteende. Det kan till exempel vara så att patienten generellt har svårt att relatera till kvinnor på annat sätt än sexuellt. Känslomässig närhet förväxlas med sexuell.

– Vi behöver hjälpa patienten att få syn på sitt eget beteende, att sätta ord på det som händer i rummet. Det kan ta bort lite av laddningen.

Men innan själva behandlingen inleds görs en bedömning av återfallsrisken. Huvudsyftet inom forensisk psykologi är att förebygga återfall i brott. Efter riskbedömningen undersöks patientens behov och mottagligheten för att gå in i behandling. Riskfaktorerna kan delas in i fyra grupper. Den första är attityder, exempelvis antisocialitet, att personen inte bryr sig om lagar och regler.

– Personen styrs av vilka konsekvenser den själv drabbas av snarare än att offret mår dåligt.

»Personen styrs av vilka konsekvenser den själv drabbas av snarare än att offret mår dåligt«

Så kan kbt minska tittande på övergreppsmaterial

KBT-behandling på nätet minskar tittande på övergreppsmaterial. Det visar Johanna Lätth och hennes forskningskollegor på Karolinska institutet i en nyligen publicerad studie. Under 2,5 års tid sökte de efter deltagare på Darknet.

– Vi frågade helt enkelt om de ville hänga med oss i en studie i stället för att hänga på Darknet, säger Johanna Lätth.

Femtusen personer från hela världen var inne på forskarteamets hemsida, 160 personer rekryterades. Hälften av de som deltog fick behandlingen forskarna ville utvärdera – kbt-programmet

»Prevent It«. Före behandlingen tillbringade de i snitt sju timmar i veckan med att titta på övergreppsmaterial. Efter åtta veckors behandling uppskattade deltagarna i kbt-gruppen att de tittade mindre än en timma i veckan på övergreppsmaterial.

Även jämförelsegruppen, som fick en psykologisk placebogrupp utan inslag av kbt, minskade också sitt tittande. Dock konstaterades en statistiskt signifikant fördel för kbt-gruppen.

Här kan deltagare ansöka om att vara med:
www.iterapi.se/sites/preventit

JOHANNA LÄTTH

Denna grupp har ofta ett bredare brottsregister och har begått många brott.

Det kan också handla specifikt om attityder som stödjer sexuella övergrepp, tankar som rättfärdigar beteendet, som att barn kan samtycka till sex och att det inte är skadligt. Grupp två handlar om självreglering. Personer som har låg impuls kontroll, bristande färdigheter för känsloreglering eller använder sex som copingstrategi.

– Vid negativa känsloupplevelser som skam eller depression används sexuell upphetsning som ett sätt att ändra känslotillståndet, till exempel genom att titta på övergreppsmaterial.

Intimitetsbrist är tredje riskfaktorgruppen. Vissa har ett mönster av att parrelationer blir konfliktfyllda. Andra kan ha svårt att ha relationer med vuxna, de känner sig mer på samma nivå som barn.

– Dessa personer upplever ofta att de haft en kärleksrelation med barnet och förstår inte att barnet inte har en vuxens sexualitet. Ibland förstår de inte heller den egna maktpositionen, att det finns en maktobalans som också medför ett ansvar.

Fjärde kategorin av riskfaktorer handlar om sexualitet, det vill säga sexuell avvikelse, (till exempel pedofil störning) och sexuell upptagenhet.

En annan aspekt som också vägs in är hur lättaktiverad sexualiteten är. De potentiella förövarna kan i sin tur delas in i fyra grupper.

– En grupp man särskilt bör uppmärksamma är de som vill begå brott och jobbar aktivt för det, säger Johanna Lätth.

Där kan finnas en kombination av sexuella avvikelser och antisocialitet. Den andra gruppen är de som vill begå brott men inte jobbar aktivt för det.

– De tar så att säga tillfället i akt, exempelvis under en fest men försöker inte själva aktivt skapa tillfällen.

De två andra grupperna vill inte begå brott. Dels de som aktivt försöker hindra sig själva att exempelvis inte titta på övergreppsmaterial men till slut inte kan stå emot, dels de som brister i självreglering när de hamnar i risksituationer.

Strukturen för behandlingen är densamma som vid kbt-behandling av andra tillstånd. Patientens problem kartläggs, sedan arbetar man med förändring, att utöka klientens beteendepertoar och upprätthålla de nya beteendena.

Skyddsfaktorer för att hindra personen att återfalla i brott är dels yttre faktorer, som att det finns en stabil livssituation, sociala relationer och att förebygga risksituationer. Dels de inre, som att förbättra reglering av känslor, impulser och sexualitet.

– Vi ser att det är framgångsrikt att både fokusera på att minska och hantera risk och att ha ett positivt fokus, att skapa ett stabilt och meningsfullt liv, säger Johanna Lätth. ●

Vill du också förbättra vården för adhd?

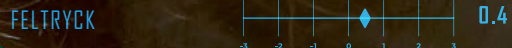
AKTIVITET

UPPMÄRKSAMHET

IMPULSIVITET

Objektiva data och tydliga rapporter hjälper dig och dina patienter att förstå symtom vid utredning och behandling.

Boka ett samtal för att få veta mer

Testresultatet skall alltid tolkas i kombination med annan klinisk relevant information, såsom klinisk intervju och/eller skattningsskalor.

Referenser

Hall, C.L., Valentine, A.Z., Walker, G.M., Ball, H.M., Cogger, H., Daley, D., Groom, M.J., Sayal, K., & Hollis, C. (2017). Study of user experience of an objective test (QbTest) to aid ADHD assessment and medication management: a multi-methods approach. *BMC Psychiatry*, 17.

Martin-Key, N.A., Stevenson, A., & Roy, P. (2021). Investigating the Clinical Utility of the Combined Use of Objective and Subjective Measures of ADHD During Treatment Optimization. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 42, 146-153.

NEDERLÄNDERNA

GIRIGA MINDRE NÖJDA MED LIVET

► Giriga personer är mindre tillfreds med livet, visar en longitudinell studie av forskare på universitetet i Tilburg. Totalt följdes 2 367 individer. De giriga konstaterades samtidigt ha mer pengar, fler sexpartners men kortare romantiska relationer och färre barn.

[Greed - what is it good for, Personality and Social Psychology]

USA

CANNABIS ÖKAR INTE KREATIVITEN

► Cannabis ökar inte kreativiteten, däremot känner sig de pårökta mer kreativa, visar en studie från University of Washington. De 191 deltagarna delades in i två grupper som fick i uppgift att lösa kreativa uppgifter samtidigt som de skattade sitt mående. Den ena gruppen fick röka cannabis en kvart innan de satte igång med uppgifterna, den andra gruppen fick inte ha rökt cannabis på minst tolv timmar. Forskarnas syfte var att slå håll på myten om kreativitet som sprids i delstaten Washington där cannabis sedan varit legaliserat sedan 2012.

[Journal of Applied Psychology]

KANADA

DICK-PICS SOM SEXUELL INVIT

► Män skickar oönskade dick-pics med förhoppningar om sexuell interaktion eller att få liknande bilder i retur, visar en studie vid Kwantlen Polytechnic university. Totalt 1 087 män fick svara på frågor som bland annat skulle mäta narcissism och exhibitionsm. *[The Journal of Sex Research]*

CYPERN

UNGA MÄN ÖVERSKATTAR SIN IQ

► Unga män (34 år) överskattar sin IQ och EQ mer än unga kvinnor, visar en studie med 311 deltagare på European University Cyprus. Omvänt överskattade de äldre kvinnliga deltagarna (77 år) sin IQ och EQ mer än de jämnåriga männen.

[Are sex differences in self-estimated intelligence an elusive phenomenon? Brain and Behaviour]

FINLAND

HÖG UTBILDNING SKYDDAR INTE

► Människor med högre utbildning är inte mer socialt intoleranta än människor med låg utbildning, visar en studie som under 15 år följt totalt 3596 etniska finlän-

dare. Social intolerans visade sig i stället vara kopplad till personliga egenskaper. De intoleranta var bland annat mindre flexibla.
[Brain and Behaviour]

ISRAEL

NARCISSISTER FÖREDRAR TIME-SHARING

► Patienter som skattar högt på skalan med narcissistiska personlighetsdrag föredrar terapi med time-sharing, det vill säga en bestämd fördelning av taletiden mellan patient och terapeut, i stället för att få tala fritt medan terapeuten bara hummar eller nickar. Däremot är time-sharing negativt för patienter med depression, visar en studie från Hebrew University of Jerusalem.

[Journal of Social Psychology]

AUSTRALIEN

STRESSANDE MOMENT

► Vid autistisk utbrändhet är stressmoment i vardagen av större betydelse än att behöva anpassa sig till andras behov, visar en studie vid universitetet i Sydney med 141 deltagare som alla hade en autismsdiagnos.

[Sage Journals/Autism]

»Jag kan ägna mig på heltid åt aktivism utan att vi svälter här hemma. Om jag behövt kämpa för nästa mål mat hade det inte funnits tid att limma fast sig på flygplatser.«

Text: Anna Wahlgren Bild: Lars Jansson

Det är tidig morgon och Osloborna gör sig redo för en ny dag. Björn Paxling är nervös, kroppen fylld av adrenalin. För första gången ska han delta i en klimataktion. I organisationen Extinction Rebellions (XR) namn ska han protestera mot prospekteringen av oljefyndigheter i Arktis. Han ska dessutom vara »högrisk«, vilket innebär att han måste räkna med att bli lagförd. Tillsammans med fyra andra aktivister slår sig Björn ned på en av Oslos mest trafikerade gator. Aktivisterna kedjar fast sig i varandra. När poliserna så småningom bär i väg Björn sjunger de andra aktivisterna *You are not alone*. Björn svarar med att forma sina fingrar till ett symboliskt hjärta. Han förs till häktet, och kan konstatera att han inte har några problem med att vara inlåst. Han försöker vila och i huvudet går han igenom det han har varit med om. När han så småningom släpps vän-

tar medlemmar i XR. Han möts av kramar, vegetarisk mat, blommor, sång och skratt. Björn lämnar Oslo passionerat förälskad.

– Där och då blev jag heltidsaktivist.

Nu har det gått två år sedan aktionen i Oslo, och sedan dess har Björn Paxling knappt jobbat som psykolog. Men hur gick det egentligen till när den här karriärpsykologen som har disputerat på generaliserat ångestsyndrom, varit ordförande i Beteendeterapeutiska föreningen (BTF), internationellt engagerad i världens största kbt-nätverk EABCT, och suttit på lukrativa chefspositioner, kastar karriären överbord för att ta strid för klimatet?

Intervjun sker hemma hos Björn, i villan i Malmö, som ligger strategiskt mellan ett av Sveriges första miljonprogram, och en mer privilegierad stadsdel som domineras av villor. Det är så familjen Paxling

BJÖRN PAXLING

ÅLDER: 43 år.

BOR: I hus i Malmö.

FAMILJ: Hustrun Linda, barnen Lilo, 11 år, Kino, 9 år, och Link, 5 år.

YRKE: Legitimerad psykolog och doktor i klinisk psykologi. Numera klimataktivist på heltid.

AKTUELL: Med ständigt återkommande aktioner i klimatrörelsen Extinction Rebellions (XR) regi. Dömdes i höstas till två månaders fängelse för att ha tagit sig in på Växjö flygfält. Den 17 maj tas fallet upp i hovrätten.

vill ha det. Hustrun Linda är också forskare, däremot inte aktivist.

– Men hon har börjat doppa tårna i det, hon har varit med vid något aktionstillfälle. Linda har doktorerat i teknovetenskap och vill bidra med sina expertkunskaper. Det finns en gren inom XR som heter Scientist Rebellion, med disputerade forskare. De lägger sin akademiska tyngd i klimataktivismen.

Just nu är familjeupplägget att Linda heltidsjobbar, det är hon som står för familjens försörjning.

– Hon stöttar min aktivism. Naturligtvis. Med de två äldsta barnen har vi familjeråd. När jag blev aktivist på heltid förklarade vi vad det skulle betyda. Att vi kommer att ha mindre pengar att röra oss med. Att vi inte kan hyra ett Airbnb-hus och dra iväg en helg. Än är vi inte helt pank, men vi har smällt ungefär hälften av besparingarna.

Ett och ett halvt år har passerat ▶

Jeepillon
Outdoor

Möt Björn Paxling

sedan Björn Paxling genomförde sin hittills mest omtalade aktion. Tillsammans med en annan aktivist klättrade han över stängslet till Växjö flygplats och limmade fast sig på landningsbanan. Tingsrätten dömde aktivisterna till två månaders fängelse för obehörigt tillträde till skyddsobjekt. Det var första gången svenska XR-aktivister dömdes till fängelse. När den här intervjun görs har Björn precis fått reda på att hovrätten i Jönköping tagit upp fallet. Den 17 maj blir det en ny rättegång.

– **Min förhoppning är** att jag blir frikänd. Tingsrättsdomen gjorde mig förvånad, den bryter ju mot rättspraxis. Kortare fängelsestraff, särskilt om man som jag är ostraffad, leder i stort sett alltid till villkorlig dom.

Möjligtvis blir upplägget opti-

malt, funderar Björn. Att först få en fängelsedom som ger uppmärksamhet i media, och sedan bli friad.

– Historisk forskning visar att om aktivisten hamnar i fängelse eller misshandlas så är sannolikheten för att skapa samhällsförändring större. Om allmänheten upplever att aktivisterna tvingas till uppoffringar gynnas sakfrågan.

Aktivisterna Björn tänker således att det är bra att han hamnar i fängelse, men privatpersonen och föräldern Björn är inte så sugen.

»På högstadiet drömde jag om att bli ekonomichef i ett medelstort företag.«

– Hade jag inte haft barn så hade det kanske varit lättare, men att vara borta från barnen i fyrtio dagar, att plocka mig ur familjepusslet. Även om jag har haft min fru med mig på varje steg jag tagit som aktivist, så skulle jag ändå känna skuld mot familjen.

Björn Paxling föddes i Malmö, men bara ett år senare flyttade familjen till Falkenberg. Mamma var dagmamma, pappa jobbade i mejeriindustrin. Björn beskriver uppväxten som harmonisk, rentav lycklig. Trygg och borgerlig. Han var förvisso både scout och gick på Mulle, men mest tyckte han om att spela tv-spel. I skolan tog han plats, och framförde åsikter med en självklarhet. I tonåren blev han politiskt aktiv i Moderata Ungdomsförbundet, så småningom gick han med i moderpartiet där

»«För mig var det moraliskt rätt att ge bort min ena njure.»«

han var ersättare i polisnämnden i Falkenberg.

– På högstadiet drömde jag om att bli economichef i ett medelstort företag. I gymnasiet var jag mer streber och funderade på att läsa industriell ekonomi på Chalmers.

Men det blev inte så. Hans vetgiriga och filosofiskt orienterade sida ledde honom till praktisk filosofi i Lund, och kursen moral-filosofi fick honom att omvärdera en hel del i livet.

– Bland annat läste vi djurrättsfilosofi. Min syster blev tidigt vegan och jag, som ju tillhör »mjölkger starka ben«-generationen, tyckte att det var fruktansvärt. Jag hade svårt för svaga, menlösa veganer. Men när jag läste djurrättsfilosofi kunde jag inte längre argumentera emot. Och nu har jag varit vegan i två decennier.

Björn säger att han är en sökare. Att han har bytt åsikt många gånger i livet. Som ung naturvetare var han kritisk till feminism, sedan gick han en kurs i genusvetenskap och kom ut som fullfjädrad feminist.

– Sedan började jag läsa ETC och andra vänsterpublikationer som beskrev problemet med ojämlig fördelning. På den tiden var min inställning att ju mer välstånd vi skapar, desto bättre blir det för alla. Men det dröjde inte länge förrän det inte var något kvar av mina moderata värderingar. Numera är jag ganska ointresserad av höger-vänster-politik. GAL-TAN-skalan, som i stället för att fokusera på ekonomi bygger på sociala

Björn Paxling vid en av myndighetsaktionerna. Han tycker själv att de är lite gulliga. Först lämnas en blomma till receptionen, aktivisterna redogör för sin klimatgranskning och väktarna uppmanar dem att ge sig av.

och kulturella värden, passar mig mycket bättre.

Godhet går inte enkelt att placera på en höger-vänsterskala, tycker Björn. Däremot har privilegierade ett extra ansvar. Under studentåren blir Björn därför blodgivare, och börjar läsa på om personer som har nedsatt njurfunktion.

– Jag förstår vad ett nytt organ kan betyda. Jag kontakter vården och säger att jag vill donera, men att jag inte har en anhörig med det behovet. Kan jag få ge min njure till den som står först i kön?

På den tiden var det inte lagligt i Sverige att donera organ till okända, men så småningom ändras lagstiftningen och Björn ger bort sin högra njure till en tio år äldre, för honom okänd, kvinna. Han genomgår den relativt omfattande operationen och är sjukskriven hela sommarlovet mellan termin sju och åtta på psykologprogrammet. Varför?

– För att jag tyckte att det var moraliskt rätt. Ett nytt organ är en potentiell jättevinst för en annan människa, samtidigt som det innebär en liten risk för donatorn. Omgivningen stöttade mig och flera nära vänner sa: »Om du får barn och de i framtiden behöver en njure, då kommer jag att ge bort en av mina.« Jag har också fått en garanti från vården att om jag själv behöver en njure så har jag förtur i kön.

Alla människor måste själva klura ut vad som är ett meningsfullt liv, är Björns livshållning.

– Vad som känns rätt att göra. Eller vad man inte står ut med att inte göra. Samtidigt handlar det om privilegier. Jag är ju marinerad i förmåner. Jag var frisk nog att

donera en njure. Det är samma sak med aktivismen. Jag kan ägna mig på heltid åt aktivism utan att vi svälter här hemma. Jag har föräldrar som kan låna ut pengar om något i huset skulle krängla. Om jag behövt kämpa för nästa mål mat hade det inte funnits tid att limma fast sig på flygplatser. Men eftersom jag har möjligheten så har jag också ett ansvar.

Det tog dock lite tid innan han hittade till klimatfrågan. Under lång tid beundrade han klimataktivisterna på bekvämt avstånd. Han hittade hela tiden förklaringar till att han, just nu, inte kunde delta i upproret. Framför allt var han rädd att bränna broar i yrkeslivet.

– **Klimatfrågan har** funnits i mitt liv sedan Kyotoavtalet på 1990-talet. Ozonlagret fanns i periferin, men det handlade mest om att det var jobbigt att ha på sig solskydd. Jag var länge fast i tankefällan att om man gör en grej som är bra för klimatet så väger det upp de dåliga. Jag lutade mig länge mot min veganism.

Men via en annan psykolog kom han i kontakt med klimatrörelsen, och en dag fick han frågan om han ville följa med till den där aktionen i Oslo.

Att blockera vägar är ett kännetecken för XR. Det är på gatorna förändringen måste ske, den omvälvande samhällsförändringen händer inte hemma vid köksbordet, resonerar rörelsen. Och det är helt rätt att den vanliga människan blir lite störd i sin vardag. Målet är att väcka upp-

»På ett sätt gör det ont, samtidigt kan det vara lättare att hantera dem som vågar uttrycka sitt hat.«

märksamhet, att tvinga folk att ta ställning.

Men kan det inte bli kontraproduktivt, att folk läser om ambulanser som inte kommer fram?

– Forskning visar att störande och radikala aktioner får allmänheten att vända sig mot aktivisterna och aktionsmetoderna. Men det påverkar inte deras hållning till det som aktivisterna kräver att verka för, snarare tvärtom.

Som aktivist kostar man samhället i både resurser och förseningar, det är en del av poängen, påpekar Björn.

– Det är en central del av den civila olydnaden. Samtidigt visar forskningen vart världen är på väg, vi kan inte längre ignorera det. Civil olydnad är ett sätt att höja volymen runt forskning. Med

det sagt så har vi ett stort säkerhetstänk runt just uttryckningsfordon. Om ett ambulansflyg behöver lyfta eller landa skulle vi omedelbart avbryta aktionen.

Aktionerna slutar oftast med ett polisingripande, men det är inte polisen som är motståndarna. De gör bara sitt jobb, tycker Björn.

Inom psykologkåren har Björn Paxling många fans, men också många kritiker. När Psykologtidningen skriver om Björn brukar det bli full aktivitet i kommentarsfältet. Nyligen stoppades Björn från att föreläsa för den lokala psykologföreningen i Växjö. När sjukhusledningen fick reda på att det var han som skulle tala satte de stopp för att vara i deras

»Det finns folk i XR som både äter rött kött och flyger, det är inget jag hetsar upp mig över.«

lokaler. Föreningen valde att byta lokal, och föreläsningen skedde i stället på en restaurang.

– Jag vet att det är känsligt att beblanda sig med mig. Men att föreningen bjuder in mig betyder ju inte att de tar ställning för min aktivism. Det jag föreläste om blev på något sätt förbjuden kunskap. Det är ju synd, samtidigt måste jag erkänna att det var lite kittlande.

Björn säger att han inte har

något emot de kritiska frågorna. Han är beredd på dem, det han gör är ju olagligt. Men han försvarar sig. Civil olydnad behövs, det visar ju historien. Därför tycker han att han gjorde rätt när han sprayade färg över bensinpumpars displayer så att de blev obrukbara.

– Jag ser det som ett ekonomiskt sabotage av det som är på väg att förstöra vår framtid. Och därmed är det moraliskt rättfärdigt.

Björn Paxling har framför allt varit inblandad i just flygaktioner. Vad hade han sagt om jag hade flugit till den här intervjun?

– Jag hade sagt: »Hej, och välkommen till Malmö!« Jag har själv flugit jättemycket, och jag har aldrig sagt att jag aldrig kommer att göra det igen. Vi står inför ett existentiellt hot, men att vi inte kan motverka det hotet genom att vädja till varje enskild individs rationalitet och godhet. Det finns folk i XR som både äter rött kött och flyger, det är inget jag hetsar upp mig över.

På senare tid har Björn dock blivit mer och mer engagerad i myndighetsaktioner.

– Att kombinera mild form av civil olydnad med en granskning av myndighetens klimatarbete, det passar mig och min forskningsbakgrund. Det är olagliga, men rätt gulliga, aktioner. Vi har som rutin att gå fram till receptionen, lämna över en blomma, och säga att aktionen inte är personlig eller riktad mot dem.

Det fredliga är avgörande för Björn Paxling.

– Jag bär på ett raseri över att vi tillåter världen att förändras såsom sker nu. Men raseriet är sprunget ur kärlek. Med alla sina brister så tycker jag om vår civilisation. Kärleken måste vara grunden i civil olydnad. Det är inte mitt uppror om det inte är baserat i kärlek. ●

6 SNABBA FRÅGOR

Har du nytta av din psykologbakgrund som aktivist?

– Absolut, jag har ju jobbat med konflikthantering. Jag tror att jag har en förmåga att behålla lugnet i stressade situationer. Det är väl därför jag har gjort så många högriskuppdrag.

Är det inte att utnyttja sin profession?

– Jag tänker att hälso- och sjukvårdsutbildade har ett särskilt ansvar att agera och höja rösterna i frågor där folkhälsan riskeras.

Kan psykologers aktivism leda till att allmänheten får minskat förtroende för kåren?

– Jag har fått den typen av kritik. »Jag vill inte att du svärta ner yrket«, skrev en, »Jag skäms över att ha jobbat i samma företag som du«, skrev en annan. På ett sätt gör det ont, samtidigt kan det vara lättare att hantera dem som vågar uttrycka sitt hat, jämfört med den stora majoritet som sitter och håller käften, men vet vart världen är på väg. Kritik kan jag ju bemöta.

Har du bränt dina skepp som psykolog?

– Jag vet inte. Jag är hur som helst beredd att ta risken.

Får du mycket hot?

– Eftersom jag är en offentlig aktivist har det blivit en del. Men inte på nivån att folk har kommit hem och förstört saker för oss. Jag har blockerat en enda person på Facebook – en annan psykolog.

Hur mycket klimatångest har du?

– Ingen alls faktiskt. Jag är inte lagd åt ångesthållet. Däremot kan jag vakna upp mitt i natten och vara arg.

Autism och utvecklingsproblem som uppstår till följd av barnmisshandel eller trauma, kan ge liknande symtom. Men i en majoritet av journalerna till barn som utretts för autism, saknades noteringar om frågor avseende svåra livshändelser. Linnea Karlsson, psykolog och specialist i neuropsykologi, står bakom studien.

b

Barn med funktionsnedsättningar utgör en särskild riskgrupp för att utsättas för barnmisshandel, våld och därmed traumatiska upplevelser^[1]. Det är framför allt barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som är utsatta, men också barn med kronisk sjukdom^{[2][3][4]}. Även små barn, som är mer beroende av vuxna än äldre barn, är en särskilt utsatt grupp med risk för att fara illa. Gruppen små barn med funktionsnedsättning är på så sätt en dubbelt utsatt grupp.

Barn med autism har svårigheter med social interaktion, att förstå och kommunicera med andra samt ett begränsat beteende. Det innebär en funktionsnedsättning som de behöver stöd och anpassning för. Små barn med autism har ofta en begränsad kommunikativ förmåga och ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv ibland en begränsad kognitiv förmåga, vilket gör att de kan ha svårt att berätta om eller sätta ord på saker de har varit med om. Föräldrarna blir därför ofta den primära informationskällan vid olika typer av utredningar av små barn med frågeställning autism.

De svårigheter som barn med autism har, kan vara en särskild utmaning i föräldraskapet. Familjer med barn med beteendeproblematik riskerar att bli socialt isolerade och uppleva en högre stressnivå än andra familjer. Vardagliga situationer kan vara känslomässigt påfrestande för föräldrar som kan uppleva ilska, frustration och vanmakt. Långvariga sömnrubbingar hos föräldrar är vanligt förekommande och innebär en risk för stress och minskad ork^[5]. [Många och varaktiga påfrestningar för familjesystemet](#) där det finns barn med funktionsnedsättning ökar risken för att dessa barn far illa^[6].

Eftersom barn med funktionsnedsättning är en riskgrupp för att fara illa och dessutom har svårare att förmedla till omgivningen när något inte är bra, är det viktigt att det finns rutiner och riktlinjer för professionella att uppmärksamma missförhållanden som dessa barn kan befinna sig i och att vid behov vidta åtgärder. Socialstyrelsen^[7] rekommenderar att frågor kring våld och utsatthet ställs i samtliga ärenden inom barn- och ungdomspsykiatri för att säkerställa att missförhållanden uppmärksammas.

För att barn med misstänkt autismproblematik snabbt skulle få insatser, fanns under 2018 och 2019 en överenskommelse i Region Kronoberg mellan Mödra- och barnhälsovården (MBHV) och Habilite-

ringen barn och unga: Efter bedömning på MBHV remitterades barnet till en mottagningsenhet på habiliteringen och eventuell diagnos fastställdes vid ett besök hos psykolog och specialpedagog.

Trauma

Ett psykologiskt trauma, eller en traumatisk upplevelse, är en händelse eller flera påföljande händelser utöver det vanliga som drabbar en person och som får varaktig påverkan på personens funktionsnivå. Vid ett trauma har personen inte förmåga att själv eller med hjälp av någon annan reglera den rädsla som uppstår vid händelsen. En händelse som är ett trauma för en person behöver därför inte vara det för en annan.

Små barn som traumatiserats får ofta ett aktiverat anknytningsbeteende, svårigheter med känsloreglering och kan bli utåtagerande. En del visar somatiska symtom och såväl mat- som sömnrutmen kan påverkas negativt^[8]. Barn som har blivit utsatta för barnmisshandel får ofta sociala svårigheter, som sämre förmåga att initiera kontakt med jämnåriga och att leka. De kan också ha svårt att behålla självkontroll och utveckla aggressivt beteende eller annan typ av beteendeproblematik^[9]. Det finns med andra ord flera överlappningar mellan symtombilden vid primära utvecklingssvårigheter, som adhd och autism, och sekundära eller reaktiva utvecklingsproblem som kan uppstå till följd av barnmisshandel och/eller trauma. Differentialdiagnostisering kräver därför noggrannhet och observation över tid, annars är risken att barnens uttryck eller symtom missas, feltolkas eller feldiagnostiseras.^[9, 10]

Studien

Syftet med studien var att kartlägga hur många barn som i utredningsprocessen MBHV-Mottagningsenheten habiliteringen identifierats ha svåra eller traumatiska livshändelser och om detta diskuterats i bedömningen vid fastställande av autismdiagnos. Syftet var också att kartlägga om små barn med autism med identifierade eller misstänkt potentiellt traumatiska livshändelser hade fått bedömning och behandling avseende psykisk ohälsa. Studien gjordes inom ramen för ett specialistarbete och byggde på en retrospektiv journalgranskning med kvantitativ ansats. Journalerna som granskades tillhörde barn som fått en autismdiagnos före sju års ålder via Mottagningsenheten på Habiliteringen barn och unga, Region Kronoberg under 2018 och 2019. Av de 54 barn som genomgick en bedömning via Mottagningsenheten var det 36 barn som fick diagnos autism vid första besöket. Ett av dessa barn hade författaren till studien en privat relation till och detta barns journal har inte

« God fysisk och kognitiv förmåga tillsammans med god social kompetens är skyddande faktorer för ett barn med svåra uppväxtförhållanden (Broberg et al., 2015). Det är därför inte förvånande att barn med funktionsnedsättning av olika slag har sämre förutsättningar för att klara av sådana påfrestningar.

»Barn som har blivit utsatta för barnmisshandel får ofta sociala svårigheter, som sämre förmåga att initiera kontakt med jämnåriga och att leka.«

granskats. Sammanlagt granskades 35 journaler. När diagnos fastställdes var barnens medelålder 3 år och 10 månader, det yngsta barnet var 2 år och 0 månader och det äldsta 6 år och 7 månader. Bakgrundsfakta avseende migrationsbakgrund, tolkbehov, familjehemsplacering och asyl inhämtades.

I 20 av 35 journaler fanns inget dokumenterat om huruvida frågor kring upplevda svåra eller traumatiska livshändelser hade ställts i utredningsprocessen. I 5 av 35 journaler uppgavs att en fråga hade ställts i samband med anamnestagning. I ytterligare 3 av 35 journaler stod i löpande text att »ingen familjestress beskrivs«, vilket skulle kunna tolkas som att frågan kring om det förekommer påfrestningar för familjen har ställts men att behandlaren bedömt att det som framkommit inte hade betydelse för barnets fungerande. I 7 av de 35 journalerna fanns uppgifter om händelser som skulle kunnat vara svåra eller traumatiserande för små barn, exempelvis föräldrars separation, anhörigs sjukdom eller svår ekonomisk livssituation. Det hade dock inte förts något resonemang kring om huruvida dessa livshändelser bedömdes ha påverkat barnet eller dess fungerande. I journalerna framkom inte att frågor kring svåra eller traumatiska livshändelser hade ställts på ett systematiskt sätt.

Ett barn av 35 identifierades ha upplevt svåra händelser under sina första levnadsår. Ett differentialdiagnostiskt resonemang fördes kring hur händelserna skulle kunnat ha påverkat barnets fungerande. Barnet remitterades inte till specialistpsykiatri för bedömning av psykisk ohälsa.

Det var 71 procent av barnen som hade minst en förälder med utomeuropeisk bakgrund och 46 procent av barnen hade minst en förälder som behövde tolk vid anamnestagning. Inget av barnen var familjehemsplacerat och inget var asylsökande.

Diskussion

Resultatet visade att det i majoriteten av journalerna som granskades inte gick att utläsa om frågor hade ställts kring huruvida barnet varit utsatt för svåra eller traumatiserande livshändelser. Det kan vara så att frågorna inte har ställts, men det kan också vara så att dokumentation kring detta saknas. Med undantag från ett patientärende, har det inte

» En utredning bör inte ensidigt inriktas på en specifik diagnos; samvariation av tillstånd och bred differentialdiagnostisk hänsyn bör alltid tas.«

Utdrag ut Nationella riktlinjer för vård och stöd vid ADHD och autism, Socialstyrelsen.

framgått i dokumentationen, varken vid anamnestagning eller vid det diagnossättande besöket, att det förts något **differentialdiagnostiskt** resonemang kring olika möjligheter till beteenden som barnet uppvisar. Fokus i dokumentationen ligger på barnets beteende, som förklaras utifrån en grundläggande funktionsnedsättning (autism) utan resonemang kring andra förklaringsmodeller, som till exempel pågående missförhållanden eller tidigare svåra livshändelser och/eller trauman.

Det finns risker med att inte rutinmässigt och på ett systematiskt sätt fråga om och kartlägga svåra livshändelser. Fel förståelse för barnets beteendetryck kan leda till att ett barn får felriktade insatser^[9, 10]. Till exempel att ett barn med traumasymtom inte får psykiatrisk behandling eftersom barnets beteende tolkas som autism och rekommenderas anpassningar i vardagen utifrån denna funktionsnedsättning, eller om ett barn med autism och trauma enbart får anpassningar och inte bedömning och behandling av samtidiga traumasymtom. Avsaknaden av uppgifter om svåra livshändelser eller trauman i de granskade journalerna gör att det är möjligt att dessa barn och deras familjer har fått rekommendationer om insatser som är ofullständiga eller felriktade.

En förklaring till avsaknaden av dokumentation kring frågor om potentiellt traumatiska livshändelser skulle kunna vara att personal inte ställer frågan, i alla fall inte på ett systematiskt sätt, och att det brister i verksamheternas rutiner för hur frågor kring svåra livshändelser eller trauman ska ställas. Det är också möjligt att den bristfälliga dokumentationen är en konsekvens av en snabb utredningsprocess med ambitionen att tidigt identifiera små barn med autism för att kunna erbjuda olika insatser. Det finns ett stort värde i att ett barn tidigt blir identifierat och förstått utifrån sin funktionsnedsättning. Otillräcklig kartläggning av livshändelser kan dock leda till att de barn som på gruppnivå utifrån ålder och funktionsnedsättning tillhör en särskild riskgrupp för barnmisshandel, våld och svåra livshändelser, inte får den bedömning och behandling som de behöver. Resultatet från studien indikerar ett behov av att utarbeta rutiner för hur frågor kring våld, utsatthet, svåra eller

traumatiska livshändelser ställs och att personalen tar hjälp av exempelvis Socialstyrelsens rekommendationer^[7] för att uppmärksamma eventuella missförhållanden.

Barnen som utretts vid Mottagningsenheten vid habiliteringen är små barn med begränsad kognitiv och kommunikativ förmåga som på grund av detta inte själva kan svara på frågor i samma utsträckning som något äldre barn eller barn utan en grundläggande funktionsnedsättning. Därtill är barnen som tidigt utreds för autism ofta i större utsträckning beroende av sina föräldrar, vilka också ofta är den primära informationskällan till barnets fungerande. Det har inte framkommit i studiens resultat att barnen som utretts själva har blivit tillfrågade om eller kunnat svara på om det förekommer våld, utsatthet eller andra svåra livshändelser, utan den begränsade information som finns om barnets omgivningsfaktorer har uppgetts av föräldrarna. Eftersom forskning har visat att föräldrar underskattar hur svåra upplevelser påverkar små barn och att det finns en tendens att undanhålla information som kan vara känslig^{[11][12]} är det viktigt att professionella är särskilt uppmärksamma på tecken på utsatthet hos barn med begränsad förmåga att själva uttrycka sig verbalt.

Studiens implikationer för verksamheten och framtiden

För att säkerställa att små barn som utreds med frågeställning autism får en korrekt och fullständig bedömning av sina svårigheter och hjälpbehov, behöver riktlinjer utvecklas där det tydligt framgår att frågor om svåra och/eller traumatiska livshändelser ska ställas och finnas med som differentialdiagnostiskt övervägande eller samtidigt förekommande tillstånd. Ett systematiskt sätt att fråga om våld, trauman eller svåra livshändelser möjliggör för ett barn med funktionsnedsättning att få sin röst hörd, även då det själv har begränsad förmåga att kommunicera eller förstå sin tillvaro. Frågorna behöver ställas upprepade gånger i vårdkedjan för att kommunicera från vården att olika typer av svåra livshändelser påverkar små barn. Vidare behöver

LINNEA KARLSSON

habiliteringen fortsätta arbetet med att uppmärksamma hur föräldrarna till barn med funktionsnedsättning har det för att fånga upp dem som triggas av barnets beteende och på så vis förebygga att barn utsätts för våld och kränkningar. ●

Linnea Karlsson, psykolog och specialist i neuropsykologi.

Referenser

1. Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373, 68-81.
2. Svensson, B. (2013). Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö: utmaningar i ett förebyggande perspektiv. Diss. (sammanfattning) Karlstad: Karlstads universitet, 2013.
3. Kerns, C.M., Newschaffer, C.J. & Berkowitz, S.J. (2015). Traumatic Childhood Events and Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism Developmental Disorders* 45, 3475-3486.
4. McDonnell, C.G., Boan, A.D., Bradley, C.C., Seay, K.D., Charles, J.M. & Carpenter, L.A. (2019). Child maltreatment in autism spectrum disorder and intellectual disability: results from a population-based sample. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60(5), 576-584.
5. Socialstyrelsen (2017). Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Kunskapsstöd till barnhälsovården. Stockholm: Socialstyrelsen.
6. Svedin, C.J., Jonsson, L. & Landberg, Å. (2016). Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
7. Socialstyrelsen (2014). Att vilja se, vilja veta och att våga fråga: Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldutsatthet. Stockholm: Socialstyrelsen.
8. Choi, K.R., & Graham-Bermann, S.A. (2018). Developmental considerations for assessment of trauma symptoms in preschoolers: a review of measures and diagnoses. *Journal of Child and Family Studies* 27:3427-3439.
9. McDonald, J. L., Milne, S., Knight, J. & Webster, V. (2012). Developmental and behavioural characteristics of children enrolled in a child protection pre-school. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 49(4), E142-E146.
10. Fuld, S. (2018). Autism spectrum disorder: the impact of stressful and traumatic life events and implications for clinical practice. *Clinical Social Work Journal*, 46, 210-219.
11. Scheeringa, M.S. (2008). Developmental considerations for diagnosing PTSD and acute stress disorder in preschool and school-age children. *American Journal of Psychiatry*, 165(10), 1237-1239.
12. Woolgar, F., Garfield, H., Dagleish, T & Meiser-Stedman, R. (2021). Systematic Review and Meta-analysis: Prevalence of Posttraumatic Stress Disorder in Trauma-Exposed Preschool-Aged Children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*.

»Det finns risker med att inte rutinmässigt och på ett systematiskt sätt fråga om och kartlägga svåra livshändelser. Fel förståelse för barnets beteendetryck kan leda till att ett barn får felriktade insatser. «

Föräldrarnas måttliga drickande påverkar barnet

Att kontrollera hjälper inte. En longitudinell studie pekar på andra avgörande faktorer för ungas drickande.

– Ungdomar tar efter sina föräldrars alkoholvanor, säger Kristina Berglund, docent i psykologi vid Göteborgs universitet.

I studien har 2 150 svenska ungdomar följts från tolvårsåldern. Resultaten visar att ju mer deras föräldrar dricker desto högre är sannolikheten att de själva nyttjat alkohol.

– Det intressanta är att det handlar om föräldrar som dricker måttligt. Våra deltagare är inte några högkonsumenter. Så trots en normal konsumtion har det betydelse hur mycket de dricker inom normala nivåer.

Sambandet fanns kvar fast forskarna kontrollerade för faktorer som tillgång till alkohol, om ungdomens kompisar drack, och föräldrarnas utbildning och arbetssituation.

I studien framkom också att strategier som kontroll, övervakning och försök till insyn inte var framgångsrika för att få sitt barn att avstå alkohol. De snarare ökade sannolikheten för att den unga skulle pröva.

– Det var lite förvånande. Andra studier har visat att frågor som direkt adresserar drickande kan vara förebyggande. Vi hade mer generella skalor, och där fann vi att en snokande föräldrastil inte hade någon gynnsam effekt.

Öppenhjärtiga barn som på eget initiativ berättar om sina liv,

minskade dock risken för alkohol-användning, medan impulsivitet, nyfikenhet och sökande efter nya upplevelser var en stark riskfaktor.

– Vi har tittat på hur föräldrarna påverkar barnet men det är förstas en interaktion. Barnen påverkar också föräldrarnas inställning. En ungdom som är utåtriktad och vill pröva nytt kan tona ner omständigheterna, och drickandet kan framstå mer normalt.

Ungas alkoholkonsumtion har gått ned de senaste åren, men Kristina Berglund menar att det fortfarande är ett stort problem.

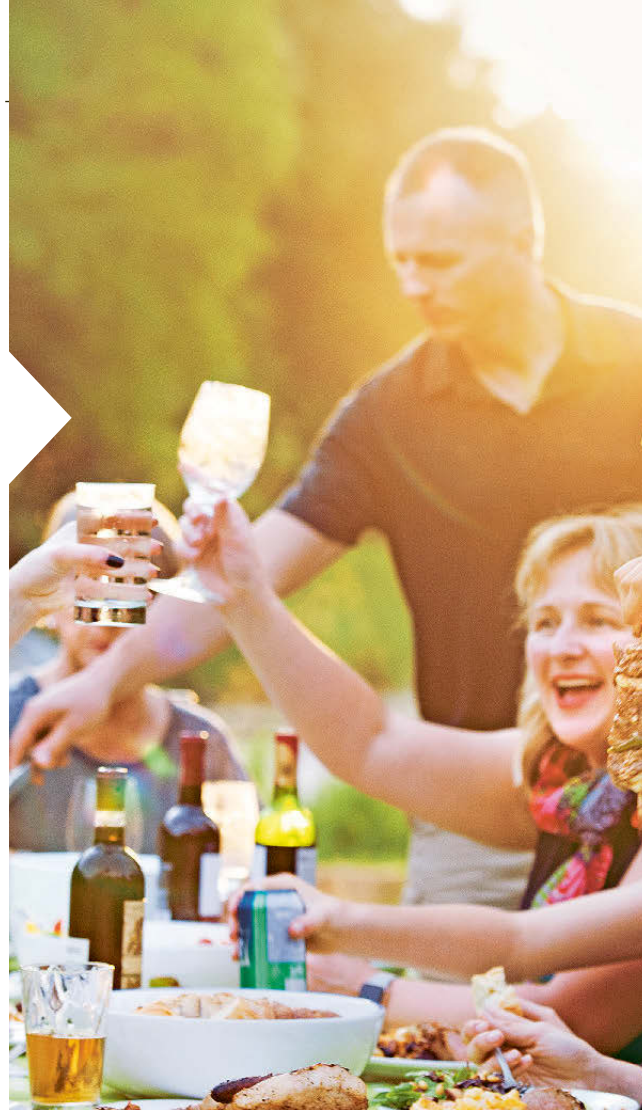
– Det är alldeles för många som far illa av sitt drickande.

Utifrån studiens resultat vill hon skicka med till föräldrar att vara medvetna.

– Det är upp till var och en hur de dricker men det är väldigt tydligt att våra barn tar efter oss.

Berglund K et al. International Journal of Adolescence and Youth, 2022.

»En ungdom som vill pröva nytt kan tona ner omständigheterna, och drickandet kan framstå mer normalt.«

SVENSK FORSKNING

TERAPI HJÄLPSAMT TROTS TRASSLIG FAMILJ

> Förstärkt sedvanlig vård är lika effektivt som trauma-fokuserad kognitiv terapi. Det framkommer i ny forskning från Göteborgs universitet.

I RCT-studien ingick 89 barn mellan 5 och 17 år som varit utsatta för våld av sin familj. Resultaten visar en statistiskt signifikant minskning av traumasymtom och annan psykisk ohälsa i båda behandlingsformerna.

I tidigare forskning har trauma-fokuserad kognitiv terapi gett bättre effekt. Att den aktuella studien kom till en annan slutsats, kan bero på att barnen var multitraumatisera-

BILD ISTOCKPHOTO

dem med mest problematisk attityd. MVP bidrog inte till en mer positiv utveckling för de ungdomar vars inställning och åsikter låg längst från vad som förmedlas i programmet. Dessutom visade resultaten att kontrollgruppen hade en mer positiv utveckling över tid än vad MVP-gruppen hade.

Lindberg D et al. Journal of Gender-Based Violence, 2023.

FÄNGELSE SOM UNGGER KORTARE LIV

> Unga lagöverträdare löper hög risk att bli skadade eller dö i förtid. Sambandet bekräftar i en ny registerstudie som också undersökt skillnaden mellan dem som fått en fängelsedom och dem som inte fått det. Alla svenskar födda mellan 1978 och 1996, som fälldes för ett brott mellan att de var 15 och 20 år ingick i studien. Resultaten visar att det var de fängelsedomda lagöverträdarna som i högst utsträckning fick oavsiktliga skador eller dog för tidigt. De som slapp fängelse klarade sig bättre.

Siponen E et al. Journal of Criminal Justice, 2023.

INTERNATIONELL FORSKNING

VARATS OLIDLIGA LÄTTHET

> Att anstränga sig är jobbigt. Och så länge det inte leder till en belöning som pengar eller något kul, tenderar människor att undvika det. Men en ny studie från USA visar att det är minst lika oangenämt att vara uttråkad.

I flera experiment fick

deltagarna välja mellan att göra ingenting eller att utföra en uppgift, till exempel att göra ett Strooptest själva eller se en dator göra det. Resultaten visar att människor föredrar svårare uppgifter, men inte lätta, framför att inte göra något. Forskarna föreslår att ansträngning i sig kan vara belönande. Deras övergripande slutsats är att det finns lite bevis för att människor undviker ansträngning när alternativet är att ha tråkigt.

Wu R et al. Journal of experimental psychology, 2022.

VAKNA PIGG ÄR INTE GENETISKT

> Att känna sig piggy på morgonen har inte så mycket med gener att göra. Det framkommer i en ny studie där 970 brittiska enäggs- och tvåäggs-tvillingar deltagit.

Under två veckor fick de rapportera hur pigga de var på morgonen. De fick äta en standardiserad frukost som skilde sig i näringsinnehåll, bära mätare som registrerade sömnens längd och fysisk aktivitet, och uppge dagens alla kostintag.

Flera faktorer ökade piggheten. Att sova längre än vanligt och vakna upp senare var en sådan. Orsaken kan vara att uppvaknandet då sker längre från deltagarnas »circadian nadir«, det vill säga den period när sömnen är som djupast. Fysisk aktivitet dagen

»Människor föredrar svårare uppgifter, men inte lätta, framför att inte göra något.«

före predicerade också känslan morgonen efter. Att vara fysiskt aktiv gagnar sömn, men effekten kvarstod även efter att forskarna kontrollerat för hur länge personen sov. Slutligen sågs ett samband mellan vad deltagarna åt till frukost och hur alerta de kände sig. En måltid med mycket kolhydrater bidrog till en piggre känsla än vad en proteinrik kost gjorde.

Efter analyser enligt tvillingmodellen konstaterades att genetiska faktorer inte var så betydelsefulla.

Vallat R et al. Nature Communication, 2022.

NOLLRESULTATET

SJÄLMORD VID FULLMÅNE

> En nyligen publicerad finsk studie rapporterade en ökning av antalet självmord vid fullmåne – men endast för kvinnor med PMS, under vintern. Resultaten kunde inte replikeras när australiensiska forskare tog sig an frågan. Med motiveringen att Sverige är ett land mer likt Finland undersöktes sambandet även här. I studien analyserades 48 537 självmord. Resultaten stödjer en nollhypotes och är i linje med den australiensiska studien: Suicid ökade inte för kvinnor med PMS när det var fullmåne. Forskarna skriver att resultaten från Finland sannolikt är falskt positiva, något som är problematiskt men relativt vanligt i forsknings- och publikationsförfarandet.

Plöderi M et al. Molecular Psychiatry, 2023.

de och att metoden behövde anpassas.

Forskarna anser att det viktigaste fyndet är att psykoterapi är meningsfullt och hjälpsamt för barn trots att familjesituationen fortfarande är instabil, och bör övervägas även i dessa situationer.

Hultman O et al. Children and Youth Services Review, 2023.

ANTIVÅLDS-PROGRAM NÅR INTE VÅLDSVERKARE

> MVP, Mentors in Violence, är ett systematiskt utbildningsprogram som införts i ett stort antal svenska skolor. Syftet är att adressera genus, jämställdhet och att förebygga våld bland killar och män. En ny studie från Örebro universitet visar att programmet inte når

48 537

Antal självmord i en studie som visar att det inte begås fler självmord när det är fullmåne.

Hanna Bornäs är föräldraledig med sin dotter. Hon frilansar som skribent och har arbetat som psykolog i primärvården i Stockholm och i Norge.

»DE VILL INTE BLI SOM SINA PAPPOR«

I avhandlingen »Subjects of Violence«, från Stockholms universitet, har psykologen Hanna Bornäs djupintervjuat unga män som utövade våld i sina första kärleksrelationer.

Vad berättar de?

– Flertalet har varit utsatta för våld av sina föräldrar, oftast av fäder. De har också blivit utsatta eller utsatt andra för våld i skolan och i killgruppen, uppmunttrade av sina fäder att slå tillbaka. Så det har funnits en manlig reproduktion av våld i olika sfärer.

Hur förklarar de själva våldet?

– En stor del har gått i behandling och förändrat sin syn, innan dess har de sett det som att de bara blev arga ibland, »det här är normalt, jag är inte som pappa, han slog mig gul och blå, det har jag aldrig gjort mot min tjej«. De har bortförklarat. De flesta av männen i avhandlingen har inte utövade grovt fysiskt våld utan sådant inom gråzonen, kanske hotat tjejens killkompis eller hållit fast sin flickvän.

Det är stigmatiserande att slå sin tjej, och de vill inte bli som sin pappa. De här killarna älskar eller säger sig älska sin partner, det gör tendensen att förneka ännu starkare.

Var hittade du de unga männen?

– Det tog många år. Jag hade kontakt med orga-

nisationer som arbetar med våld i nära relationer. Alla sa att de nästan inte får in män under 25 år. De flesta är familjefäder över trettio och kommer efter orosanmälningar eller skilsmässor. Unga killar fångas inte upp, deras relationer anses inte lika seriösa. Vi annonserade på universitet och på Facebook. Ämnet är känsligt så det krävs stor motivation. Urvalet blev mindre än jag tänkt och nio män är intervjuade.

Vad har du haft för teoretisk ansats?

– Mitt övergripande perspektiv är psykosocialt. Jag har utgått från Jessica Benjamin, en feministisk psykoanalytiker som skrivit om erkännande och genus, om hur vi blir män och kvinnor, och hur relationen till våra föräldrar spelar stor roll för hur vi reproducerar mönster av relaterande.

Varför reproduceras våldet?

– Det har gått snett i deras tidigaste anknytningsrelationer och påverkat förmågan till mentalisering. När de tidiga relationerna har varit präglade av våld blir det svårt att se den andre som en hel person. Om partnern ställer krav, det kan vara rimliga krav för en kärleksrelation, så upplever de här männen det som ett otroligt hot som inte står i proportion till vad som händer i verkligheten.

Det andra är att de i flera miljöer har lärt sig att en kille ska vara hård och tuff, att visa sig svag är farligt, då tappar man i status. Så i stället för att visa sig sårbar när en partner kritiserar eller hotar med att lämna relationen, så blir killen aggressiv och kontrollerade.

Vad är typiskt för ungas relationer?

– Det är deras första kärleksrelation, en övergång från familjen och vänskapsrelationerna. I samhället och kulturen pratar vi sällan om att det också är svårt och utmanande, att blotta sig och visa sig behövande. Just den sårbarhet som kärleksrelationer triggar kan göra personer benägna att agera ut våldet.

Vad ska vi göra åt det?

– Vi behöver dels jobba både med enskilda riskfaktorer och diskurser på samhällsnivå, och dels förändra undervisningen, inte bara ha fokus på den biologiska aspekten av sex utan prata om hur man till exempel kan hantera att bli avvisad. Sådana steg tas i och med den nya läroplanen. Sedan är det otroligt viktigt att fånga upp utsatta barn tidigt för att förebygga att våldet reproduceras.

● Maria Jemberg

Psykologen ska väl vara neutral?

Fråga: Min fråga gäller en psykolog på företagshälsan som jag träffat. Min upplevelse är att hen inte varit ett stöd för mig i arbetsförmågutredningen jag genomgått, utan tvärtom helt tagit arbetsgivarens parti. Tyvärr har det funnits en del meningsskiljaktigheter mellan chefen och mig under en tid. Ska inte psykologen vara neutral i detta och även lyssna till det jag har att säga?

Jag beklagar verkligen det du varit med om. Givetvis ska psykologen hantera detta professionellt så att du kan vara trygg och inte komma till skada i utredningsprocessen. Kanske har du känt att du behövt försvara dig både mot arbetsgivaren och psykologen? Det kan vara väldigt ensamt att driva sin egen kamp. Hoppas att du hittat stöd hos någon annan i den här processen. Kanske ett fackombud eller någon med annan profession som du haft kontakt med på företagshälsan.

Tyvärr är inte detta ett ovanligt tema. Etikrådet tar då och då

»Kanske har du känt att du behövt försvara dig både mot arbetsgivaren och psykologen? Det kan vara väldigt ensamt att driva sin egen kamp.«

emot klagomål på psykologer som arbetar inom företagshälsovården. Jag har berört problematiken i tidigare spalter här i Psykologtidningen också, men från lite andra perspektiv. Det kan ändå vara viktigt att upprepa en del av frågeställningarna eftersom psykologer har eviga etiska utmaningar här som är värda att påminna om.

UPPDRAGET HOS företagshälsovården utmärker sig på det sättet att uppdragsgivare och klient inte är samma person. Det här komplicerar uppdraget eftersom det kan finnas skilda förväntningar på utfallet i ett ärende. Så verkar det vara i ditt fall. Du efterfrågar att psykologen tar del av din situation, tar dig på allvar och är ett stöd för dig. Chefen/arbetsgivaren önskar kanske något annat? Detta verkar psykologen du träffat inte klarat av att balansera fullt ut.

Visste psykologen om att du varit i konflikt med din chef? Etikrådet har tagit del av flera fall där en arbetsgivare haft som mål att medarbetaren ska avsluta sin tjänst. Men chefen kanske inte har haft formella skäl att säga upp medarbetaren mot dess vilja. Förväntningen från chefens sida kan ibland vara att psykologens bedömning ska kunna användas för det ändamålet.

PATRIK LIND
ORDFÖRANDE I ETIKRÅDET

Psykologens arbete är i grunden emancipatoriskt. Vår yrkesetik innebär bland annat att vi ska respektera personens värdighet, integritet och autonomi. Antingen ska vi erbjuda »hjälp till självhjälp« så personen kan ta makten över sig eget liv, eller så ska vi erbjuda det stöd som behövs när personen inte klarar det på egen hand.

OM DU INTE känner förtroende för din psykolog kan du be om en ny bedömning hos en annan. Om arbetsgivaren inte stödjer dig i detta kan du fråga dina fackliga företrädare om hur du kan gå vidare. Oavsett hur du kommer vidare har du möjlighet att formulera ett klagomål till Etikrådet. Vi har då möjlighet att reflektera tillsammans med psykologen om de här frågorna för att se hur liknande situationer kan förebyggas. ●

HAR DU EN FRÅGA TILL ETIKRÅDET?

Mejla: etikfragan@psykologforbundet.se

Eller skriv till:

Etikrådet, Sveriges Psykologförbund
Box 3287, 103 65 Stockholm

Du får alltid svar på din fråga. Ofta lämpar sig etiska frågeställningar bättre att samtala om, och då får du förslag på en telefontid. Om din fråga berör ett särskilt aktuellt tema publiceras svaret på denna sida.

Elegant om skapande och psykologi

De flesta författare tillbringar mycket tid i olika typer av plåga; vilja skriva, inte kunna skriva, vilja skriva annorlunda, inte kunna skriva annorlunda. Så skrev Louise Glück, 2020 års nobelpristagare i litteratur, i sin essä *The education of the poet*.

Och många kreativa personer har genom årens lopp uttryckt sig på liknande sätt. Att vara konstnär är en frihet – och en plåga. Prestationsångest, skrivkramp, scen-skräck och självtvivel – det tycks vara det fria skapandets mörka baksida. Men måste det verkligen vara så? Författaren Pär Sätthil menar här att det faktiskt inte behöver det.

SÄTHIL ÄR legitimerad psykolog, skribent för tidningen *Modern psykologi* och kreativ utbildare. Med en bakgrund som musiker med scenkräck började han på psykologprogrammet. Där slogs han av hur användbara många av metoderna han fick lära sig inom kbt var, för olika kreativa utmaningar han tidigare stött på. Alla dessa böcker han läst om

skrivande, musicerande och annat skapande – varför hade ingen metodiskt tillämpat psykologi för att få bukt med sviktande motivation, koncentration, inspiration eller självtvillit? Sätthil såg sin chans att förena sina två passioner; skapande och psykologi – och det gör han; med elegans, berättariver och en rejäl skopa putslustighet. Boken genom hjälper

han läsarna att kartlägga situationer i sitt skapande där de stöter på patrull. Vad får dem att stänga igen word-dokumentet, tacka nej till gigget, eller lägga bort gitarren? Och vad händer om de i stället stannar kvar i situationen och exponerar sig för obehaget som de undviker där i den studen?

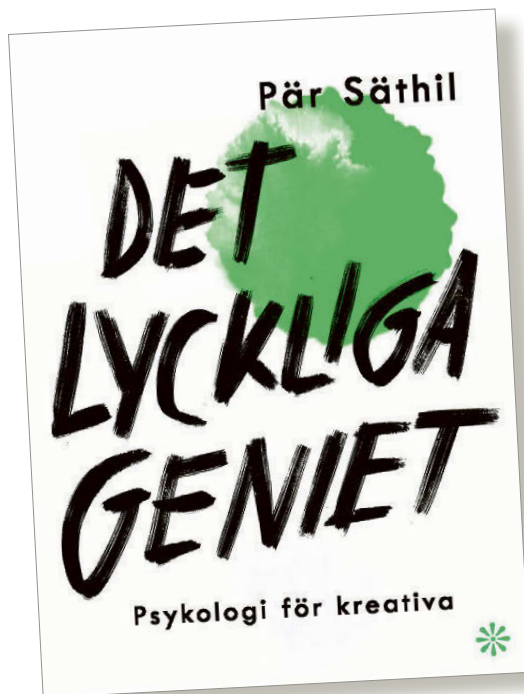
Som ramberättelse löper Sätthils tidigare kämpande

med scenkräck och prestationsångest, hans sökande efter att återfinna skaparglädjen via olika meditationsretreats och andliga kurser, parallellt med publikfriande historier om turnéliv och samkväm med Lykke Li och Ola Salo.

MEN BOKENS tyngdpunkt ligger på djupdykningar i hur kbt:ns grundstenar kan vara till hjälp i läsarens kreativa liv. Teori varvas med mängder av praktiska övningar. Både evidensbaserade sådana som situationsanalys och exponering och andra, såsom frigörande dans och IBSR (Inquiry Based Stress Reduction). Men Sätthil gör det snyggt – exemplariskt transparent som han är med när metoderna bygger på forskning, respektive inte.

Texten är flitigt ströslad med asterisker där han flikar in kommentarer om allt från studiedesign till fördjupade resonemang och extra information. Ett listigt sätt att inte hacka sönder läsningen utan hela tiden hålla språk och ton lätt och flytande.

● Celia Svedhem, psykolog och litteraturkritiker

DET LYCKLIGA GENIET - PSYKOLOGI FÖR KREATIVA
PÄR SÄTHIL, VOLANTE, 2023.

Barn med autism

– EN HANDELDARGUIDE FÖR GRUNDLÄGGANDE FÄRDIGHETSTRÄNING. TOBIAS RASMUSSEN OCH OSCAR STRÖMBERG, STUDENTLITTERATUR 2023.

Forskning visar att förbättrade relationer mellan barnet och viktiga vuxna underlättar inlärning, konstaterar författarna, som båda är psykologer, och beskriver de forskningsbaserade tränarfärdigheterna. Konkreta övningar som utgår från barnets initiativ, presenteras.

När hjärnan sviker

HEDVIG SÖDERLUND, BONNIER FAKTA, 2023.

Hedvig Söderlund är professor i psykologi och har undersökt hur minnet påverkas av bland annat åldrande, alkohol och depression och har även studerat könsskillnader. Boken belyser Alzheimers sjukdom och andra vanliga demenssjukdomar. Författaren delar hon med sig av sin expertkunskap men också egna erfarenheter som anhörig.

Kristina Berglund / Docent i psykologi

»Det finns en ambivalens till att sluta, det är ju problemet«

Max två standardglas i veckan, helst inget alls, är Kanadas nya rekommendationer för alkoholförtäring. I flera länder pågår en omdefiniering av vad som är ett riskfritt bruk.

– En allt vanligare beskrivning är att alkohol inte är ofarligt överhuvudtaget, även ett glas vin är inte bra, men frågan är hur låg gräns samhället kan tolerera, säger Kristina Berglund docent i psykologi och medförfattare till *Välja väg*.

Hon säger att det är svårt för samhället att veta var gränsen ska dras.

– I vår kultur är relationen till alkohol dubbel. Det är en symbol för glädje och fest, men om vi var rationella skulle det vara förbjudet, punkt slut, för det medför så många negativa konsekvenser.

Gruppen som har problem med alkohol och droger är

stor och heterogen. Från de som söker till vårdcentralen för att de är trötta, hängiga, sover dåligt och dricker för mycket, till hemlösa som saknar sysselsättning. Med sin bok vill Kristina Berglund och de andra författarna ta ett helhetsgrepp på utredning, stöd och behandling.

– DET ÄR INTE vi som ska välja väg. Det måste patienten göra tillsammans med sin behandlare. Alla metoder passar inte alla. Som professionell är det lätt att tänka att det här blir jättebra – så här blir hen nykter och drogfri – men vi behöver ta reda på individens förutsättningar och tankar om hjälp och stöd.

Utredningarna måste göras noggrant med ett öppet sinne, och få fram den egentliga grundproblematiken.

– En ung tjej drack stora mängder alkohol och handsprit men vården fick

inte bukt med problematiken. Om de hade förstått att den här personen också har autismspektrumtillstånd kunde de sannolikt ha hjälpt henne med ganska enkla metoder, som pedagogiska inslag och tydlighet, stöd att hitta nya rutiner och att förstärka hennes övriga intressen.

Runt om i Sveriges kommuner och regioner finns olika behandlingsmetoder. kbt, motivationshöjande behandling (MET) och tolvstegsprogrammet är några med god evidens.

– När det gäller tolvstegsprogrammet har vi själva gjort studier. Siffrorna är bra, nu höftar jag, men cirka sjuttio procent blir förbättrade och trettio procent av dem helt återställda.

TOLVSTEGSRÖRELSEN bygger sin behandling på total nykterhet. De senaste åren har också kontrollerat drickande blivit ett vanligare behandlingsmål, vilket är ett bra alternativ för en del.

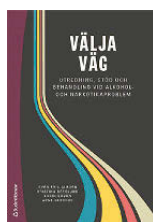
– Så vi inte skrämmer bort någon. Det finns en ambivalens till att sluta, det är ju det som är problemet. Men forskning visar att det ultimata är att avstå helt. Om man har den motivationen är det oftast ett lättare mål, för det blir mer definitivt. Om du ska dricka kontrollerat har du ändå en flaska att förhålla dig till.

Två år tog det att skriva boken. Fyra författare har gått in och ut ur varandras kapitel, en spännande process, men där det också uppstått meningsskiljaktigheter som de fått reda ut. Resultatet blev 452 sidor.

Hur länge håller en sådan här bok?

– Det här ska vara en grundbok som håller många år, den är inte så metodfokuserad, det är mer processerna vi är ute efter. Så vi tror att den kommer att fungera ett bra tag, sen får vi uppdatera referenserna och ny forskning ibland.

● Maria Jernberg

Välja väg

– UTREDNING, STÖD OCH BEHANDLING VID ALKOHOL- OCH NARKOTIKAPROBLEM. S-E ALBORN, K BERGLUND, K BOSON OCH A GERDNER, STUDENTLITTERATUR, 2023.

I sin undervisning på Göteborgs universitet använde Kristina Berglund en bok från 1998. En ny handbok behövdes. Skrivin för studenter och dem som möter de här patienterna i sin kliniska vardag, vill boken hålla ett individperspektiv och visa på alla vägar som är möjliga att gå.

Fängelset – ett parallellt universum

Aven om jag inte varit något större fan av Ninni Schulmans tidigare deckare kastade jag mig över den första i hennes nya serie. Där är huvudpersonen en före detta polis som muckar från fängelset. Och fängelseskildringar fungerar som någon slags magnetism på mig. För att det är en sådan annorlunda värld kanske. Där samhällets vanliga struktur inte gäller.

När man kliver innanför de murarna är poliser inte längre poliser. Föräldrar inte längre föräldrar. Som ett parallellt universum alldeles intill vårt – där människan reduceras enbart till sin synd. Och jag tycks inte precis vara ensam om min fascination. Tänk på alla klassiker: *The green mile* och *Shawshank redemption* av Stephen King och *Les Misérables* av Victor Hugo. Och *Prison break* och *Orange is the new black* för att nämna några modernare varianter.

I EN GAMMAL mammagrupp minns jag en utvakad förstagångsmor som hålligt sa att hon nog snart skulle »råna en bank eller nåt«. Så att hon fick komma till Hinseberg och vila upp sig ett par år. Kanske är lockelsen med fängelseskildringar

samma som i den med BDSM och rollspel? En lek med att bli frångången ansvar?

I verkligheten är anpassningen till livet både innanför och utanför murarna svår. Men inte för Ingrid i Ninni Schulmans *Som vi lekte*. När hon muckar efter tre år har hon ingen som möter upp henne, hon kan inte återvända till sitt jobb som

»Som ett parallellt universum där människan reduceras enbart till sin synd.«

polis och hon har blivit frångången vårdnaden om sin dotter. Men hon plockar blommor i trädgården till sitt nyhyrda hus, slår en bearnaisesås, och njuter av en rejäl bit oxfilé. Det beror på att hon under många månader använt sig av kognitiva tekniker och visualiserat sig denna sin första måltid i frihet – som godnattsaga för sig själv i cellen. Sanslöst effektiv psykologisk intervention med andra ord. Synd att ingen tipsade gamle Brooks i *Shawshank redemption* om det när han, efter ett långt liv i fängelset släpptes ut, och inte klarade det längre än till närmaste hotell. Hade ju varit käckt!

• Celia Svedhem, psykolog och litteraturkritiker

Nya böcker

BILDSTOCKPHOTO

Lev det liv du längtar efter

Alf B Svensson, Libris, 2023.

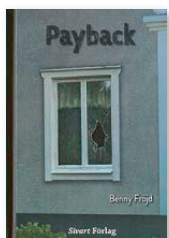
Psykologen Alf B Svensson är en populär krönikör i den kristna tidningen *Dagen*. Nu ger han ut sina samlade krönikor i bokformat och de handlar till stor del om familjelivet. Han pekar på växande problem som att barn blir alltmer curlade. Behandla inte dina ungar som kungar, råder han. Barn ska respekteras men också uppföra sig väl och den som inte förstår att pojkar och flickor är olika är ute på hal is. Samtidigt tycker han, i en annan krönika, att ungdomar som lider av könsdysfori måste få leva ut den könsidentitet de upplever är rätt. /LK

Autentisk

– om självkännedom, självbestämmande och autentiskt liv. Irena Makower, Studentlitteratur, 2023.

Irena Makowers patienter talar allt oftare om att de inte vet vilka de är och uttrycker en önskan att få »vara sig själva«. Det är för att förstå och kunna hjälpa dem som hon har skrivit denna bok. Att människan blir alltmer vilsen är inte heller så konstigt, tycker Makower, eftersom vi i dag har så stora möjligheter att välja våra liv, även om människor alltid har efterfrågat självkännedom. Med beteendexperiment får patienten hjälp att närma sig sin framtida självbild. Läsaren får också veta vilka motiv som är mer autentiska än andra, hur autenticitet formas och i vilka vardagskontexter vi upplever oss som mest och som minst autentiska. /LK

Payback

Benny Fröjd, Sivart förlag, 2022.

Valter går i högstadiet. Fördriver dagarna mellan skåpet och religionen, fysiken och uppehållsrummet. Försöker hålla sig undan från Janne. Är kär i Teresa. Hemma bråkar föräldrarna. Varför ska Janne vara på just honom? Säger: »Hallå ditt lilla äckel.« Gänget står bredvid och tittar på. De vuxna har fullt upp med sitt. Ilskan och maktlösheten växer hos Valter. Han bestämmer sig för att ge igen.

Benny Fröjd är psykolog och har arbetat inom primärvården i Gävle. I höstas sa han upp sig. Han har tidigare skrivit noveller, *Payback* är hans första roman. Den riktar sig främst till unga och handlar om identitet och att stå upp för sig själv. /MJ

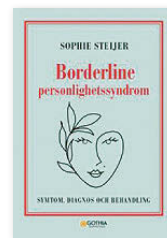

Knäck kärlekskoden

– En dejtingbok för dig på autismspektrumet.
Sofia Asplund och Lisa Nordenstam, Bonnier Fakta, 2023.

Dejting är en konst som inte är lätt att förstå sig på för någon. Många säger en sak men menar något annat och risken för missförstånd är stor. Författarna är båda psykologer, och har mött många patienter med autism som tycker det är både svårt och läskigt att dejta. Läsaren får veta att det finns många positiva aspekter med autism, som att stå för sina åsikter oberoende av sociala sammanhang. Men det är inte heller så tokigt att lära sig prata »neurotypiska«, som ett andraspråk, råder författarna. /LK

»Läkemedel får aldrig utgöra den primära behandlingen.«

Borderline personlighetsyndrom

Sophie Steijer, Gothia kompetens, 2022.

Sex procent av befolkningen antas ha borderline, upplyser Sophie Steijer, som är psykiater och läkare. Men i vården behandlas de ofta för ångest eller depression och den egna sjukdomsinsikten är bristande. Läsaren får en bred genomgång av de psykioterapeutiska behandlingsmetoderna. Författaren betonar att läkemedel aldrig får utgöra den primära behandlingen. Obehandlat skapar personlighetsyndromet ett djupt och långvarigt lidande. /MJ

BILD: GOTHIA KOMPETENS

Fler böcker om psykologi – följ Psykologtidningen på Instagram.

REPLIK

»Syftet var att ifrågasätta myten om att chefer är psykopater«

Att vi får kritik för att inte vara tillräckligt fokuserade på personlighet och urval får vi nog leva med om vi vill kunna dela med oss av våra forskningsresultat i kortfattat format till allmänheten, replikerar fem psykologiforskare debattartikel »Är arbetsmiljön verkligen orsaken till dåliga chefer?« i Psykologtidningen #1 2023.

Det är glädjande att vår forskning rönt uppmärksamhet, och vi välkomnar konstruktiva synpunkter och förslag kring hur vi gemensamt kan reducera förekomsten av destruktivt ledarskap. Därför läste vi med stort intresse debattinlägget i senaste numret av psykologtidningen skrivet av Anna Dåderman, Sara Henrysson Eidvall, Petri Kajonius, Anders Sjöberg, och Sofia Sjöberg, i vilken de kritiserade rekommendationer som vi framfört, bland annat i en artikel på DN Debatt.

»Att vi får kritik för att inte vara tillräckligt fokuserade på personlighet och urval får vi nog leva med.«

Även de arbetar med insatser som kan främja arbetsplatser genom exempelvis personbedömningar, rekrytering och urvalsprocesser.

FÖRFATTARNA SKRIVER bland annat: »problemet uppstår när orsaken till destruktivt ledarskap härleds till ett perspektiv, i detta fall arbetsmiljön«. Att vi enbart skulle ha ett arbetsmiljöperspektiv i debattinlägget i DN eller i vår forskning stämmer inte. Däremot har det hittills varit ett relativt ensidigt fokus i både forskning och praktik på chefers personlighet som förklaring till destruktivt ledarskap. Personlighetens betydelse har utforskats i flertalet studier, medan arbetsmiljö- och medarbetarperspektiv i stort saknats. Därför har forskningsfrågorna i vårt projekt fokuserat på de två senare perspektiven. Våra studier visar att stress, arbetsbelastning och otydliga roller bidrar till destruktivt ledarskap, även när vi kontrollerar för personlighet. Medarbetarnas hälsa, trivsel och motivation bidrar också.

Det är med andra ord flera faktorer som spelar roll för om en ledare ska bete sig destruktivt. Personlighet är en av dessa, och det är viktig kunskap i arbetet med urval och rekrytering till chefspositioner. Men personlighet är långt ifrån den enda faktorn, vilket vi visat i vår

ROBERT LUNDMARK

MATS REINHOLD

ANDREAS STENLING

SUSANNE TAFVELIN

ULRICA VON THIELE SCHWARZ

forskning, vilket vi lyfter i debattinlägget i DN. Här vill vi särskilt peka på att vårt fokus inte är urval och rekrytering, utan på personer som redan är i chefsställning. Då blir andra faktorer av betydelse, vilket också speglar sig i våra rekommendationer.

I DAGSLÄGET HAR vi väldigt begränsad kunskap om vilka åtgärder som bäst kan minska förekomsten av destruktivt ledarskap då det saknas interventionsstudier. Detta framhåller vi i debattinlägget i DN och det gäller även åtgärder genom chefsurval. Då flera faktorer bidrar till uppkomsten av destruktivt ledarskap kommer åtgärder som ensidigt fokuserar på ett perspektiv sannolikt inte heller att utgöra hela lösningen på problemet. Mot bakgrund av våra forskningsresultat valde vi i våra rekommendationer att formulera förslag som organisationer redan nu kan implementera för att stötta medarbetare och chefer (som rimligtvis redan är anställda). Förslag som har potential att reducera destruktiva ledarbeteenden. Vi ser dock inte att det behöver finnas ett motsatsförhållande mellan perspektiven, och att det rimliga är att anta att både urval och arbetsmiljöåtgärder har betydelse för att minska förekomsten.

Vi tycks vara eniga om att

»Är arbetsmiljön verkligen orsaken till dåliga chefer?«

Att chefer och anställda ska vara den främsta orsaken till det så kallade ledarskapet som inte fungerar, skapar förtvilling och stress hos anställda, skriver författarna i denna artikel på DN Livet.

De fem forskarna, som har undertecknat debattartikeln i Dagens Nyheter (21/09), har genomfört studier inom området för ledarskap och arbetsmiljö. Dessa studier har utförts på arbetsplatser av olika slag, från företag, skolor, sjukhus, universitet, hotell, restauranger för kryddat, spångod, färd, istafloran som man finner till att så många som 25 procent av cheferna i privata företag, ofta eller alltid beter sig enligt denna definition (Lundmark et al., 2023).

VÅRLEDARFORSKNING om både positiva och negativa former av ledarskap, har en utgångspunkt som behövs i arbetslivet. Ledarskap är ett centralt begrepp i organisationer och arbetsplatser. Problemet uppstår när orsaken till destruktiv ledarskap ligger till exempel i arbetsmiljön. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel. Studier i ledarskap och arbetsmiljö har visat att arbetsmiljön har en betydande påverkan på ledarskapet. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel. Studier i ledarskap och arbetsmiljö har visat att arbetsmiljön har en betydande påverkan på ledarskapet. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel.

ANNA DÅDERMAN

SARA HENRYSSON EIDVALL

PETRI KAJONIUS

ANDERS SJÖBERG

SOFIA SJÖBERG

destructive leadership compared to passive ones. It may be that engaging in active destructive leadership is more exclusively dependent on leader traits than organizational antecedents. In our analysis, both agreeableness and conscientiousness were related to active destructive leadership, which is in line with the suggestion that certain personality traits can increase the likelihood of more aggressive leader behaviors (Zhang & Reifmuller, 2016, välan 10).

I artikelna följande det alltså att personlighet har överlag ett större inflygande på destruktiv ledarskap än arbetsmiljön. Och det tros att arbetsmiljön bedöms utifrån fyra aspekter och personlighetens endast två aspekter. Man betonas också att dessa resultat är i överensstämmelse med annan forskning.

VI SOM SKRIVER detta är både forskare och praktiker. Vi står här dagligen i ett av våra kunskapsområden, nämligen arbetsmiljö och arbetsplatser. Och det är viktigt att vi kan bidra till att förbättra arbetsmiljön. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel. Studier i ledarskap och arbetsmiljö har visat att arbetsmiljön har en betydande påverkan på ledarskapet. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel.

»Att både inreboende egenskaper och situation är viktigt för information.«

vilken av att sitta sitt person på ett plats från början, det vill säga att vara tryggast med personlighetens processer i samband med ledarskap. Detta är en viktig aspekt i denna artikel. Studier i ledarskap och arbetsmiljö har visat att arbetsmiljön har en betydande påverkan på ledarskapet. Detta är ett viktigt perspektiv i denna artikel.

SLUTREPLIK »Det är inte arbetsmiljö eller personlighet. Det är både och«

Vi verkar vara helt överens om att destruktiv ledarskap är ett stort problem för såväl medarbetare som organisationer. Det vi vill belysa är bland annat att det är viktigt att de råd och rekommendationer forskningen ger till praktiker, det vill säga de som har som uppgift att hantera konsekvenserna av destruktiv ledarskap, överensstämmer med den kunskap vi faktiskt har och inte enbart belyser ett valt perspektiv.

Professor emeritus Bo Ekehammars kloka ord från 1974 står sig än idag: »att undersöka interaktionen mellan personlighet och arbetsmiljö, och på detta sätt ge praktiker råd genom hela processen; urval, anställning, utveckling och ibland avveckling av destruktiva chefer«. Det är inte det ena eller det andra. Det är inte arbetsmiljö eller personlighet. Det är både och. ●

- Anna Dåderman**, professor emerita i psykologi
- Sara Henrysson Eidvall**, leg psykolog/specialist i arbets- och organisationspsykologi
- Petri Kajonius**, docent i psykologi
- Anders Sjöberg**, docent i psykologi
- Sofia Sjöberg**, fil dr i psykologi

Ur Psykologtidningen #1/2023

destruktiv ledarskap är ett problem och att det är viktigt att förklaringarna – och åtgärderna – får vara flerdimensionella. Syftet med artikeln i DN-Debatt var att ifrågasätta myten om att chefer är psykopater och lyfta resultaten från vårt forskningsprojekt som visar att det finns andra faktorer än personlighet som spelar roll, och som är viktiga att organisationer känner till. Att vi får kritik för att inte vara tillräckligt fokuserade på personlighet och urval får vi nog leva med om vi vill kunna dela

med oss av våra forskningsresultat, som handlade om annat, i kortfattat format till allmänheten. ●

- Robert Lundmark**, docent i psykologi, leg. psykolog, specialist i AO psykologi, Umeå universitet
- Mats Reinhold**, doktorand i psykologi, Umeå universitet
- Andreas Stenling**, docent i psykologi, Umeå universitet
- Susanne Tafvelin**, docent i psykologi, leg. psykolog, Umeå universitet
- Ulrica von Thiele Schwarz**, professor i psykologi, leg. psykolog, Mälardalens universitet

Ny upplaga på svenska!

LÄS MER PÅ LIBER.SE

»Ladda magneten, kära arbetsgivare«

När jag skriver detta håller förbundsstyrelsen och kansliet som bäst på att sammanställa motioner som inkommit till kongressen i maj, och att fundera över hur medlemmarnas förslag hänger ihop med styrelsens analys av förbundets och psykologprofessionens förutsättningar för att utvecklas och stärkas under kommande år. Tack till er som lagt tid och engagemang på att fundera på vad vi som kår och förbund behöver, och på att formulera det i en motion!

Ett genomgående tema i motionerna är ett identifierat behov av bättre förutsättningar för psykologer att utöva sitt yrke och engagera sig fackligt. Förslagen rör sig på och mellan mikro- och makronivå, och ger en tydlig bild av upplevda brister i de system där vi är verksamma, men pekar också på flera goda möjligheter.

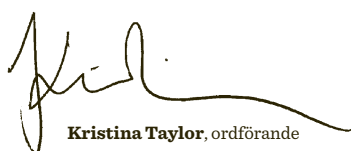
»Tack till er som lagt tid och engagemang på att fundera på vad vi som kår och förbund behöver.«

HÄROM DAGEN SÄNDE SR ett reportage om hur Region Skåne försöker hantera den stora brist på sjuksköterskor som råder i landet. Flera skånska sjukhus provar nu – med goda resultat – nya sätt att dra till sig sjuksköterskor, enligt den så kallade magnetmodellen, inspirerad av forskning i USA som kartlagt framgångsfaktorer för sjukhus som lyckas behålla sin personal. Bland dessa återfinns möjlighet till vidareutbildning, sjuksköterskor i alla ledarpositioner, trygga team, inflytande för professionen över hur arbetet struktureras etcetera.

Dessa »magnetiska« faktorer är välkända för professioner och arbetstagare på svensk arbetsmarknad – och borde vara lika välkända för arbetsgivare och politik. Vi är många fack- och professionsförbund som

länge efterlyst vikten av rätt kunskap i ledningen, tillitsbaserad styrning och ökat inflytande över de egna arbetsuppgifterna – för en effektivare verksamhet och god arbetsmiljö, liksom för en god kvalitet och säkerhet.

KOMPETENSFÖRSÖRJNINGEN I VÄLFÄRDSSEKTORN är hotad i dag, i morgon och för lång tid framöver. Då är det dags att ta konkreta steg för att genomföra de självklarheter som vi vet kommer att göra anställningar och uppdrag attraktiva för personalen. Ladda magneten så att den attraherar medarbetare i stället för att stöta bort oss!

Kristina Taylor, ordförande

Kristina Taylor besöker Studentföreningen vid Linnéuniversitetet. I förgrunden Kosmo Barkat Ullah, vinnare av Lilla Psykologpriset 2022.

BILD KOSMO BARKAT ULLAH

Förbundsnytt

Möte med socialdepartementet

OPINION Psykologförbundet träffade sjukvårdsministern och socialministern på socialdepartementet i februari för en informell diskussion om vad politikererna gör i de frågor som berör förbundets medlemmar. Förbundsordförande Kristina Taylor lyfte viktiga områden som specialistutbildningens reglering, arbetsmiljö och vikten av att kunskapsstyrnings- och kompetensförsörjningsfrågorna omfattar samtliga berörda professioner.

Uppdrag psykisk hälsa på SKR

OPINION Hur kan ett patientcentrerat arbetssätt, som samtidigt är nationellt jämlikt, bli verklighet? Anders Printz, chef för Uppdrag psykisk hälsa på SKR, Sveriges kommuner och regioner, träffade Psykologförbundet och andra professionsorganisationer för ett första av flera möten om utmaningarna i arbetet med den psykiska hälsan. Mötena fortsätter i vår och ambitionen är gemensam och hållbar samverkan. Bland de andra deltagande organisationerna finns Psykiatriska Riksföreningen för sjuksköterskor, Sveriges Arbetsterapeuter, Fysioterapeuterna och Svenska Psykiatriska föreningen.

Förbundsordföranden möter medlemmar

FÖRBUNDSDEMOKRATI

Många av förbundets föreningar har det tufft och kämpar med att engagera medlemmar och hitta förtroendevalda till olika uppdrag. Som en del i förbundsstyrelsens prioritering av arbetet med att förbättra stödet till förbundets föreningar och skapa tydligare kopplingar mellan förbundets olika delar har ordförande Kristina Taylor besökt psykologföreningar och studentföreningar. Fler besök blir det under våren.

– Det är roligt att höra och samtala om hur föreningar skapar meningsfullt arbete genom att kraftsamla, dela på ansvaret och skapa förändring, säger Kristina Taylor.

Lönesamtal

VILLKOR Just nu pågår lönerrevision inom många verksamheter. Du påverkar ditt resultat varje dag på arbetet men det är också viktigt att ha en kontinuerlig dialog med din chef om dina arbetsuppgifter och bidrag i verksamheten. Två betydelsefulla delar i löneöversynsprocessen är den individuella lönesättningen och dialogen mellan dig och din chef.

Vad har PTP-handledaren för ansvar?

Fråga: Jag ska snart söka PTP. Vad har egentligen PTP-handledaren för ansvar för det arbete jag gör om man jämför med praktikhandledaren?

En psykologkandidat (precis som en psykologassistent) arbetar med psykologarbetsuppgifter under överinseende av en legitimerad psykolog, som har det formella ansvaret. I praktiken betyder det att även om en psykologkandidat som arbetar i hälso- och sjukvård har ett ansvar »för hur han eller hon fullgör sina arbetsuppgifter« (patientsäkerhetslagen 6 kap §2), har hen ändå inget självständigt yrkesansvar.

EN PTP-PSYKOLOG DÄREMOT får kalla sig psykolog i hälso- och sjukvården, precis som en legitimerad. I patientsäkerhetslagen 4 kap §5 anges att yrkestitlarna för legitimationsyrkena är skyddade, även för den som »genomgår föreskriven praktisk tjänstgöring«. Denna nya rättighet som PTP-psykologen erhåller, ska ses mot ljuset av en samtidig ökad skyldighet, nämligen skyldigheten att ansvara för sin yrkesutövning. Detta bekräftas i Socialstyrelsens föreskrifter för PTP (SOSFS 2008:34, 2§): »Psykologen ska under tjänstgöringen arbeta under eget yrkesansvar på en befattning som har inrättats för psykologarbete.«

PTP-handledaren har således inte samma slags överinseende, utan har enligt PTP-föreskriften

i huvudsak två centrala uppgifter, att: 1) »kontinuerligt och i dialogform stödja och vägleda psykologen i dennes professionella utveckling« (§7), genom att se till att PTP-psykologen får ett optimalt lärande under året, med relevanta arbetsuppgifter som successivt ökar i svårighetsgrad med mera. Detta ska enligt föreskriften ske genom en initial skriftligt dokumenterad planering av PTP-året och genom att regelbundet utvärdera tjänstgöringen, samt att: 2) avgöra om PTP-psykologen efter avslutad PTP är »lämplig som psykolog i självständig ställning«. Det vill säga erhålla formell kompetens som psykolog.

Formellt yrkesansvar kan nämligen bara den ha, som efter prövning också kan förlora det samma. Man skulle alltså kunna se det som att en PTP-psykolog har ett självständigt yrkesansvar på prov under ett år.

PTP-HANDLEDAREN HAR ETT ansvar för att PTP-psykologen ska lära sig nytt, med allt vad det innebär, inte minst känna trygghet i att kunna lära av »misstag«. Detta ställer krav på handledaren att skapa en förtroendefull dialog, ha överblick och framåtblick, och vara lyhörd för individens behov av att å ena sidan vidareutveckla redan befintliga kompetenser och å andra sidan korrigera sig och tillägna sig nya sådana.

/Martin Björklind, professionsstrateg

MARTIN BJÖRKLIND

THOMAS THOLIN

Fråga: Jag vill boka en resa i sommar och har därför sökt semester i sommar. Min chef säger nu att jag inte kan få besked om semester ännu. Ska jag verkligen behöva invänta alla andras semesterplanering?

Av semesterlagen framgår att ett besked om sommarsemester ska komma senast två månader innan ledigheten påbörjas. Hos många arbetsgivare utgår man från att besked ska ges senast 1 april, eftersom det är två månader innan sommarsemesterperioden börjar.

Ofta anger arbetsgivaren ett datum då medarbetarna ska ha inkommit med önskemål och föreslår en planering utifrån det. Finns det kollektivavtal på din arbetsplats ska det också samverkas med facket. Ett kollektivavtal kan också innebära att vissa regler i semesterlagen är ändrade. Din chef vill troligtvis invänta övriga medarbetares önskemål för att kunna göra en så bra semesterplanering som möjligt utifrån bemanningsbehov under sommaren samt eventuella fackliga synpunkter. Skulle det finnas olika synpunkter kring planeringen så är det arbetsgivaren som slutligt avgör.

/Thomas Tholin, ombudsman

HAR DU EN FRÅGA?

Mejla! redaktionen@psykologtidningen.se

Du kan också kontakta medlemsrådgivningen på telefon 08-567 06 400.

Psykolog

TIDNINGEN

Ges ut av Sveriges Psykologförbund.

REDAKTIONEN

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Lennart Kriisa
tel 0709-67 64 53
lennart.kriisa@psykologtidningen.se

Vetenskapsredaktör:

Peter Örn (sjukskrivaren)
Maria Jernberg, vikarie, tel 0704-82 21 17
maria.jernberg@psykologtidningen.se

Medverkande i detta nummer:

Linnea Blixt, Lars Jansson, Gustav Karlsson Frost,
Hanna Nolin, Anna Wahlgren

Redaktionsrådet:

Gerhard Andersson, professor i klinisk psykologi vid Linköpings universitet och KI.
Jenny Klefbom, psykolog och författare.
Jonas Ramnerö, enhetschef, Centrum för psykiatrforskning.
Josefin Larsson, studeranderepresentant.

 facebook.com/psykologtidningen

 @psykologtidning

 #psykologtidningen

 Psykologtidningen

Postadress: Nytorosg 17A,
116 22 Stockholm

e-post: redaktionen@
psykologtidningen.se
www.psykologtidningen.se
ISSN 0280-9702.

Annonsor:

Newsfactory
Eftertextannonser
& material: Madeleine
Nordberg,
08-505 738 15
madeleine.nordberg@
newsfactory.se

Textannonser:
Madeleine Nordberg,
kontaktuppgifter se ovan

Grafisk form:

Birgersson & Co
Anders Birgersson
Markus Edin
Åse Bengtsson Helin

Korrektur:
Mats Wirström

Omslag:
Lars Jansson

Prenumerationer och adressändringar:

Vasabyrån
Tel 08-567 064 30
medlemsregistret@
psykologforbundet.se

Pris: 777 kr inkl moms helår,
8 nr 2019.

Utrikes 886 kr.

Plusgiro: 29 77 01-5
Bankgiro: 5675-9202

Psykologtidningen på nätet:

All redaktionell text
lagras elektroniskt för att
kunna publiceras också på
internet. Författare som
inte accepterar detta måste
meddela förbehåll. I princip
publicerar vi inte artiklar
med sådana förbehåll.

TS-kontrollerad upplaga
12 000 ex 2018.

Medlem av Sveriges
Tidskrifter.

Tryck:
Norra Skåne Offset

PRESSTOPP FÖR NOTISER

Nummer	3/2023
Utgivning	Vecka 15*
Manusstopp	22 mars

*Utdelningen startar onsdag
12 april och majoriteten får
tidningen senast tisdag 18
april. Pdf på tidningen finns
på sajten från onsdag 12 april.

Här hittar du alla som arbetar inom Sveriges Psykologförbund

Kontakt

Medlemsrådgivningen

(frågor som rör lön, anställning,
profession, juridik, egenföretagare etc.)
Vardagar 9.00-12.00
08-567 064 00
medlemsradgivningen
@psykologforbundet.se

Specialistutbildningen

Tel tid 13.30-15.00 torsdagar
08-567 064 00
specialist@psykologforbundet.se

Medlemsregistret

08-567 064 30
medlemsregistret@psykologforbundet.se

Kansli

Postadress: Box 3287,
103 65, Stockholm

Besöksadress: Vasagatan 48

E-post: post@psykologforbundet.se

E-post till personal:
fornamn.efternamn@psykologforbundet.se

Psykologförbundets hemsida:
www.psykologforbundet.se

Plusgiro: 373267-4
Bankgiro: 767-2066

Direktnummer till personalen

Ledning

Ulrika Edwinson, 08-567 064 02,
förbundsdirektör.

Mahlén Levin, 08-567 064 07,
förbundssekreterare.

Kommunikation

Ann Hallsenius, 0706-12 70 60,
kommunikationschef.

Anna Härenvik, 08-567 064 42,
kommunikationsstrateg.

Emily Storm, redaktör för Psykologguiden.

Kajsa Heinemann, 0709-67 64 78,
redaktör för Psykologguiden Ung.
Kristina Häggman, 0709-76 54 75,
digital utvecklare.

Yrkesavdelningen

Gunilla Svensson, 08-567 064 14,
avdelningschef Yrke.

Fredrik Engdahl, 08-567 064 05,
förhandlingschef.

Martin Björklind, 08-567 064 11,
professionsstrateg.

Nils Erik Solberg, 08-567 064 12,
förbundsjurist.

Per Johansson, 08-567 064 59,
utredare.

Thomas Tholin, 08-567 064 10,
ombudsman.

Malin Semb Henning, 08-567 064 08,
ombudsman.

Jens Lindau, 08-567 064 16,
ombudsman.

Utbildning

Ulrika Eskner Skoger, 08-567 064 02,
utbildningschef och central studierektor.

Elin Wesslander, 0709-67 64 74,
utbildningsledare.

Håkan Nyman, examinator
specialistutbildningen.

Eva Shaw, 08-567 064 54, administratör.

Eva Haglund, 08-567 064 09, administratör.

Förbundsstyrelsen

Kristina Taylor, ordförande.
Maria Nermark, 1:e vice ordförande.
Annalena Pejok, 2:e vice ordförande.

Kristofer Vermark, ledamot
Isabel Khoure, ledamot.

Eva-Lena Lindström, ledamot.
Anders Ordqvist, ledamot.

Andreas Karlsson, ledamot.
Carl Hellström, ledamot.

Martina Holmbom, ledamot.
Linus Olsén, studerandeledamot.

Ninni Ahlin, studerandeledamot.

Valberedningen

Per Fallenius, ordförande.

Etikrådet

Patrik Lind, ordförande.
Anita Wäster, vice ordförande.

Bo Hejlskov Elvén, ledamot.

Åsa Prestby-Magnusson, ledamot.

Linda Richter Sundberg, ledamot.
Joel Rutschman, ledamot.

Företagarrådet

Maria Åkerlund, ordförande.

Johannes Engh, vice ordförande.

Haydar Adelson, ledamot.

Christian Fahlén, ledamot.

Kerstin Grudén, ledamot.

Specialistrådet

Sara Henrysson Eidvall, sammankallande.

Maria Marinopoulou, ledamot.

Sofia Strand, ledamot.

Malin Öhman, ledamot.

Studeranderådet

Therese Fröman, ordförande.

Wilma Granander Schwartz, vice ordförande.

Vetenskapliga rådet

Petri Partanen, ordförande.

Ida Flink, vice ordförande.

Elinor Schad, vice ordförande.

IHPU - psykologutbildarna AB

Box 3287, 103 65 Stockholm,
ihpu@psykologforbundet.se
VD: Ulrika Edwinson, 08-567 064 02.

Eva Haglund, 08-567 064 09,
administration IHPU.

Psykologföretagarna

Box 3287, 103 65 Stockholm
psykologforetagarna@
psykologforbundet.se, 08-567 064 30
Hemsida: www.psykologforetagarna.se

STP - stiftelsen för tillämpad psykologi

Box 3287, 103 65 Stockholm
Johnny Hellgren, 0705-93 56 00.

PSYKOLOGFÖRBUNDET

ANNONSERA I

Psykolog

TIDNINGEN

Annonskontakt: Newsfactory

Madeleine Nordberg

Tel: 08-505 738 15

MARKNADSANNONSER

■ TESTER MED PROTOKOLL SÄLJES

WISC-V, WNV, WPPSI-IV, Merrill-Palmer R, BRIEF, ABAS II, Browns ADD skalor, Becks ungdomsskalor, Ravens och Ravens plus,. Säljes pga av pensionering.

lantto.siv@gmail.com, 070-739 77 41.

■ HYR RUM FÖR PSYKOLOGVERKSAMHET, GÖTEBORG

Bli en del av Göteborgs psykologbyrå i Linnéstaden, Göteborg.

Hos oss arbetar flera psykologer med lång erfarenhet och bred kompetens i ett generöst och stöttande arbetsklimat.

Våra 5 rum passar för psykoterapisamtal, seminarier, utredning och handledning. Rummet hyrs möblerat, vid heltidshyra kan du inreda rummet som du själv önskar. I hyran ingår även väntrum, konferensrum, kontor och pentry.

Kontakta Torbjörn Nilsson 070-750 91 81 alt
info@goteborgspsykologbyra.se

■ DMT- KRAGH

Komplett med takistoskop, kassett med bilder, fjärr, hardcase mm.

För mer information, kontakta Bjorn.Josefs@gmail.com

■ UTHYRES SAMTALS-, GRUPP-, KONTORS/KONFERENS-RUM, LUND

Unik lokal i historisk miljö med utsikt över Lundagård, granne med AF-borgen. Hel och halvdagar eller mer. Två trappor utan hiss. Grupprum i tornrummet. För psykologer och t ex lednings- och arbetsgrupper.

Kontakta Sofie Hammer 070-365 45 13, hammersofie@gmail.com

■ TERAPILOKAL UTHYRES, STOCKHOLM

Terapirum uthyres i en trivsamt, etablerad och centralt belägen mottagning i Gamla stan, fr o m 240101. Lämplig för både enskilda och grupper.

För information och visning kontakta Christina Löwenborg,
info@lowenborg.eu, 070-497 15 04.

■ TERAPIRUM UTHYRES, GÖTEBORG

Vid etablerad mottagning, Vasagatan 58 med Psykologer, Psykiatriker, Terapeuter. Alla leg. Mottagningen är lagom stor, 4 terapirum, väntrum, kök, 4e våningen, tyst.

Kontakta Per Lundén 073-053 61 67, per.lunden@telia.com

Marknadsannonser

MARKNADSANNONS + E-TIDNING: 950 kr.

Rubrik samt fyra rader text.

KURSANNONSER & PLATSANNONSER

GÖTEBORGS PSYKOTERAPI INSTITUT
GRUNDAT 1974

Anordnar med start HT 2023:
Göteborg, Stockholm och Malmö
Grundläggande utbildning (Steg 1)
i psykodynamisk teori och praktik
Göteborg
Aspirantprogram och
Symtomfokuserad korttidsterapiutbildning

www.gpsi.se - 031-711 97 51

HÖGSKOLAN
sapu

Stockholm & Göteborg

Psykoterapeutprogrammet 90 hp
Handledar- och lärarutbildning i psykoterapi
Grundläggande psykoterapiutbildning (steg 1)

Alla våra utbildningar på sapu.se

Ansök nu till hösten 2023 Stockholm & Göteborg

- Psykoterapeutprogrammet 90 hp
- Handledar- och lärarutbildning i psykoterapi (HLU)
- Grundläggande psykoterapiutbildning (GPU/Steg 1)

Under 2023 håller vi även flera intressanta webinarier, såväl fristående som kortare utbildningsserier. Läs mer och anmäl dig på sapu.se.

Välkommen!
www.sapu.se

HÖGSKOLAN
sapu

pedagogiskt perspektiv

Kids do well if they can
Ross W Greene

ROSS W. GREENE

Psykolog, PhD och författare till böckerna
Explosiva barn och Vilse i skolan

Webinar om CPS den 10-11/8

Med tillgång till inspelad utbildning t o m 24/8

Läs mer och anmäl dig på
pedagogisktperspektiv.se
Boka tidigt rabatt innan 30/4

Psykoterapeutprogrammet, 90 hp med Specialistutbildning för psykologer HT 2023 – VT 2026

Vårt Psykoterapeutprogram har inriktningarna:

- Kognitiv beteendeterapi (KBT)
- Psykodynamisk terapi (PDT)
- Specialistutbildning för psykologer (KBT eller PDT)

Ansökan öppen 15 mars – 17 april 2023

Läs mer på www.psychology.su.se/psykoterapeut

Psykologiska institutionen

Häng med oss digitalt!

På psykologtidningen.se läser du de senaste nyheterna om psykologi. Som prenumerant på vårt **nyhetsbrev** får du nyheterna till din mejlbox 7 ggr under 2022. Följ oss också på **Facebook** där vi lägger ut nyheter flera gånger i veckan.

HÄR FINNS NÄRHETEN
VI BRYR OSS OM DIG SOM GÖR SKILLNAD FÖR ANDRA

PTP-tjänster inom vårdcentral, barn- och ungdomspsykiatri, psykiatri, habilitering och somatik

Starta karriären i Västra Götalandsregionen - vi erbjuder stimulerande arbetsuppgifter på kvalitetscertifierade arbetsplatser. Vi satsar på psykologers utveckling och erbjuder ett sammanhållet PTP-program!

– Välkommen med din ansökan!

Annonser finns på www.arbetsformedlingen.se eller www.vgregion.se/jobb under perioden 2023-04-24 till 2023-05-14.

Vidareutbildning för psykologer, läs mer på vår hemsida: <https://www.vgregion.se/utbildningsenheten>

VI SKA BLI SVERIGES
BÄSTA OFFENTLIGA ARBETSGIVARE

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

Människor växer här

Medarbetare med drivkraft att förändra. Studenter på väg mot nya utmaningar. Möjligheter och framtidstro är vår vardag. Välkommen till Linnéuniversitetet. Vi söker:

Doktorand i hälsovetenskap, barn som anhöriga i skolan samt doktorand i hälsovetenskap, barn som anhöriga-psykisk hälsa

Läs mer på Lnu.se

Linnéuniversitetet Kalmar
Växjö

**LEG PSYKOTERAPEUT OCH/ELLER LEG PSYKOLOG?
VILL DU ARBETA SOM KONSULT SAMT ÄR I BEHOV AV
MOTTAGNINGSRUM? VI EXPANDERAR OCH SÖKER FLER.**

Är du...

...legitimerad psykoterapeut och/eller legitimerad psykolog med erfarenhet av samt har intresse för psykoterapi och samtalsbehandling?

...anställd idag men intresserad av att börja arbeta som privatpraktiserande?

...privatpraktiserande idag?

Vi kan erbjuda...

...arbete med våra inkommande uppdrag som underkonsult med samtidig hyra av behandlingsrum i väletablerad, välrenommerad och centralt belägen mottagning mitt i Göteborg.

...ett socialt sammanhang, en trevlig och professionell arbetsgrupp med bred kompetens och mycket erfarenhet.

...genom avtal med uppdragsgivare en väl uppbyggd konsultverksamhet där vi ges i uppdrag att bedriva samtalsbehandling och psykoterapi.

...arbete som extern konsult om du har lokal någon annanstans men önskar samarbeta och ta dig an uppdrag från oss.

Låter det intressant? Skicka då en kort presentation av dig själv i ett mail till oss på adress info@alm-lonn.se Vi kan därefter komma att ta kontakt för ett första möte där vi kan diskutera möjligheterna.

Vill du läsa mer om oss kan du göra det på www.alm-lonn.se
Alm & Lönn Psykologmottagning AB

Hej psykolog!

Vill du arbeta med både individer, grupper och organisationer?

Läs mer falcksverige.se/jobb

Fd. Previa

Vill du också synas här?

**Kontakta Madeleine Nordberg
på psykologtidningen@newsfactory.se**

Fördjupa dina kliniska kunskaper

Vi vill erbjuda det bästa utbudet av fördjupande utbildningar till dig som kliniker. Under våren har vi flera olika kurser, seminarier och föreläsningar; till exempel en fördjupande kurs i **WISC-V** och en populär kurs i **WAIS-IV** och **D-KEFS**. Missa inte heller vårt seminarium om **språkstörning** eller vår intressanta föreläsning om **psykos och neuropsykologi**.

Läs mer och anmäl dig här:
pearsonclinical.se/kurser

Kostnadsfria webinarium

Vi har under våren flera olika webinarium om våra test, skattningsskalor och digitala plattformar. Webinarierna hålls av våra kunniga produktspecialister.

Läs mer och anmäl dig här:
pearsonclinical.se/webbinarium

